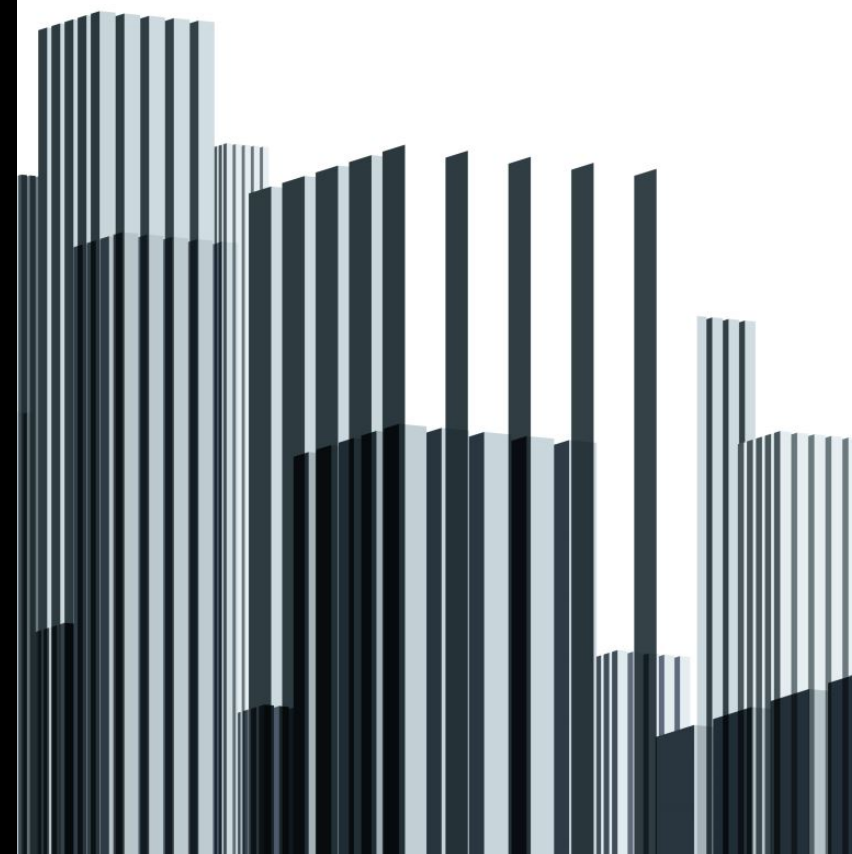

D Ě J I N Y
U K R A J I N S K É
L I T E R A T U R Y
I

PODZIM 2021

Struktura kurzu

1. Kyjevská Rus, její kultura, písemné památky, literární styly a žánry
2. Letopisectví Kyjevské Rusi. Nestor. Povist' vremjanych lit.
3. Slovo o pluku Igorově a jeho interpretace.
4. Ukrajinské baroko. Kozácké letopisy.
5. Život a dílo Hryhorije Skovorody
6. Přehled ukrajinské literatury 19. stol. Charakteristika epochy národního obrození. Periodizace, vývojové tendence, umělecké směry, žánry.
7. Ivan Kotljarevskyj jako zakladatel novodobé ukrajinské literatury. Ukrajinská burleskní škola.
8. Ukrajinská bajka a bajkaři (Jevhen Hrebinka, Petro Hulak- Artemovskyj, Leonid Hlibov).
9. Ukrajinský romantismus. Kyjevská a Charkovská škola romantiků. Hlavní představitelé.
10. T. H. Ševčenko jako vrchol ukrajinského romantismu. Život a dílo.
11. Počátky novodobé ukrajinské prózy. Hryhorij Kvitka-Osnovjanenko jako zakladatel ukrajinského sentimentalismu. Marko Vovčok a její povídková tvorba.
12. Zrod ukrajinského románu (Pantelejmon Kuliš, Anatolij Svydnyckyj).

Semináře

- 08.11. –

Іван Котляревський «Енеїда»

Іван Котляревський «Наталка Полтавка»

- 15.11. –

Тарас Шевченко «Катерина», «Наймичка»

Тарас Шевченко «Заповіт», «Єретик»

Тарас Шевченко «Сон», «Кавказ»

- 22.11. –

Григорій Квітка-Основ'яненко «Маруся»

Григорій Квітка-Основ'яненко «Конотопська відьма»

- 29.11. -

Марко Вовчок «Інститутка»

- 6.12. –

Пантелеймон Куліш «Чорна рада»

Анатолій Свидницький «Любодрацькі»

Počátky literatury východních Slovanů

Počátky literatury východních Slovanů, jsou spojeny se vznikem prvního státu východních Slovanů – Kyjevské Rusi a s pozdější christianizací, s níž přišlo písmo a spisovný jazyk. Sám původ slova „Rus“ nebo jeho pozdější varianty „Rossija“ odkazuje k ugrofinskému výrazu pro skandinávské členy bojových družin (vikiny, varjagy – od waering = válečník), kteří byli najímáni východoslovanskými náčelníky a postupně na trase, které se tradičně říká „put' iz varjag v greki“ (cesta od Varjagů k Řekům, tedy ze Skandinávie do tehdejší Byzance), přebírali moc. První kyjevská dynastie rurikovců byla skandinávského původu, což potvrzují jak jména prvních panovníků (Olga = Helga, Vladimir, Volodymyr = Waldemar), ale také místní názvy s kořenem rus/ros) a mimo jiné i jména účastníků kyjevských poselstev, která po častých válkách uzavírala mírové smlouvy s Byzancí: Nestorův letopis neobsahuje v těchto pasážích ani jedno slovanské jméno, všechna jsou skandinávská, severogermánská jména knížecích družiníků-varjagů. To však – zdá se – neznamená, že na rozsáhlém území východních Slovanů neexistovala předtím žádná raněstředověká civilizace a kultura – potvrzují ji nepřímo zprávy tehdejších cizích cestovatelů, zvláště arabských kupců.

○ Počátky literatury východních Slovanů

Počátky Kyjevské Rusi spadají do 7. století, vývojovým vrcholem jsou 10. a 11. století, od 12. století začíná proces drobení a regionalizace, decentralizace s oslabováním kyjevského centra, který dovršuje mongolský vpád v první polovině 13. století (1223 bitva u řeky Kalky – první porážka ruských knížat, 1240 dobytí Kyjeva chánem Batú). Literatura Kyjevské Rusi je spojena s písmem a jazykem. Byly to hlaholice a cyrilice; v Životě Konstantinově sice najdeme pasáž, kde se mluví o písmu údajně nalezeném na Krymu („ruskyja pismena“), ale snad to byly gótské runy. V každém případě lze říci, že do přijetí zmíněných písem, jimiž byla zprostředkována staroslověnština, nebylo žádné jiné písmo na území východních Slovanů relevantně využíváno. V případě prvního spisovného východoslovanského jazyka šlo o staroslověnštinu, umělý jazyk, jehož bází se staly jihoslovanské dialekty v tzv. egejské Makedonii, oblasti kolem Soluně v dnešním severním Řecku, a budovanou nadstavbou řecké slovotvorné a gramatické modely. Písmo a jazyk přišly na Rus s christianizací za knížete Vladimíra zvaného později Svatý (jako první však byla v Byzanci pokřtěna již kněžna Olga a její poselstvo).

Vladimír a christianizace

- V Nestorově letopisu najdeme barvitý popis christianizace Kyjeva, podle Nestorova letopisu to byl výběr z několika náboženství – Vladimír si nakonec zvolil byzantskou podobu křesťanství (víme, že Mongolové po expanzi ve 13. století si také vybírali a jednou z možností bylo i křesťanství – nakonec se, jak známo, rozhodli pro islám), přičemž podstatnou úlohu sehrály i zvyky tehdejších východních Slovanů (**vcetně pití alkoholických nápojů**) a pragmatické souvislosti.

Popularizace církevních textů – apokryfů ideově spojených zejména s manicheismem a gnózí. Markantní je silná pozice orálních slovesných projevů, které prozrazují, že byly původně určeny pro zpěv nebo deklamaci.

Slovanské literatury obecně jsou – mnohem úžeji než jiné celky v Evropě – spojeny s ústní slovesností (folklórem), jejíž životnost se zejména u východních Slovanů udržuje až do 20. století a jež se jednak vedle literatury umělé paralelně vyvíjí, jednak ji prostupuje; zanechávajíc v umělé tvorbě trvalou stopu a tím zvyšujíc její potenci zpětného zlidovění.

○ Vývoj literatury je spjat s vývojem jazyka

Ve srovnání s českou literaturou je zásadně odlišný již sám vznik spisovného jazyka východních Slovanů, tj. staroslověnštiny či církevní slovanštiny. Jazyk, který vytvořil Konstantin původně pro Velkou Moravu a spolu s Metodějem tam přivezl spolu s některými liturgickými texty, které se v moravsko-panonském prostředí rozhojnily, tu charakterizuje nikoli pouze počáteční fázi vývoje (na českém území násilně likvidovanou, “odstríženou” od dalšího literárního procesu, u jižních Slovanů po období neobyčejného rozkvetu v Bulharsku, Chorvatsku a Srbsku, potlačovanou neustálým postupem Osmanské říše), ale de facto literární vývoj vcelku.

Nejstarší kniha východních Slovanů – Ostromirovo evangelium, autor diákon Grygorij (1056 nebo 1057), počest tehdejšímu politikovi Rusi Ostromirovi z Novgorodu, evangelium prý byl darem pro klášter.

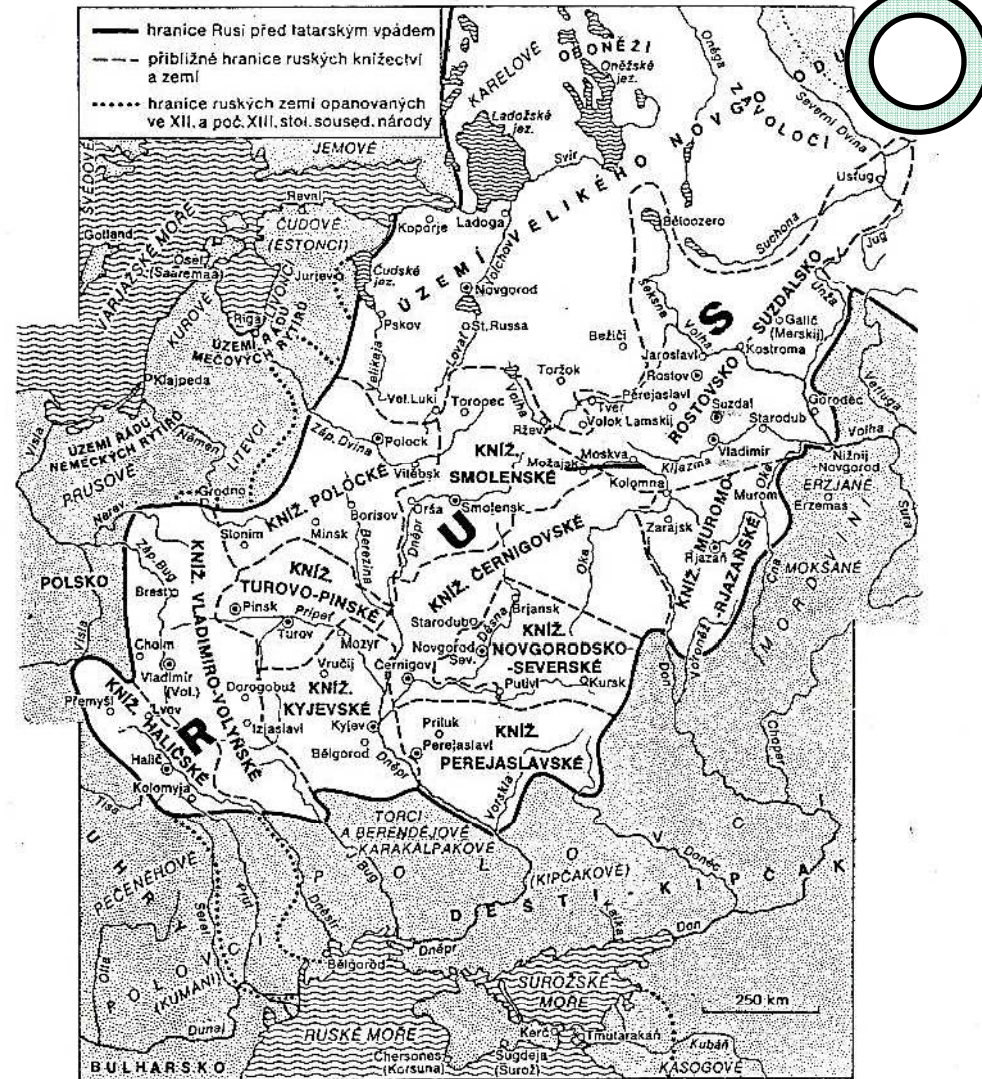

Harovské tituly, 1946 Fytilova Mapa - Kyjevská Rus

- **** území, nacházející se pod panstvím Chazarů, Pečeněhů a j. kočovných národů
- území osídlená litevskými a lotyš. kmeny
- " " Reky, Uhry
- " " Vlachs (Valachy)
- Kyjevský stát kolem r. 1054 (přibližně)
- bývalé území Kyjevského státu (území Uličů a Tiverců)
- Ruské území a její vnitřní území
- Velkomoravská říše koncem IX. stol.
- Bulharská říše kol. r. 1000
- Polské král. za Boleslava Chrabrého
- Gruzínsko a Arménie v I. pol. XI. stol.
- ruské kmeny poplatné Chazarům před vznikem Kyjevského státu
- kmeny poplatné (podle letopisů) Rusi v XI. stol.
- hlavní transitní cesty ve Vých. Evropě

Novgorod, Suzdal, Volodymyr - centra knížecích státek 12. st.

Stará lidová tvorba

- **písně** (Cyril Turovský – d'ábelské písně a «Слова нікогого Христолубця», Jan Blahoslav píseň o Stefanu Vojvodovi)
- **rituální písně** (např. koledy)
- **pláče** (často za mrtvými)
- **epos** (prvky slovanské, skandinávské a byzantské)
- **příslloví a pořekadla** (v letopisech):

„Якщо вовк повадиться до овець, то виносить усю отару“, „смерть спільна усім“, „руси єсть веселиє пути, не можем без того бити (бути)“, „не передавивши бджіл, меду не їсти“, „мертві сорому не мають“, „поки камінь почне плавати, а хміль тонути“.

- **zaklínadla** (tzv. „zaklätta“ nebo „zaговір“)
- **představy a pověry**

Stará Ukrajinská literatura

- **12. století**
- **letopisy** – starší Nestorův letopis (do roku 1113) a pozdější Kyjevský letopis (20. a 30. leta 12 st.) a Haličsko-volyňský letopis (1201-1292).
- **kázání** - sv. Feodosij a metropolita Ilarion
- tzv. “**žitije**“ 11. st. a “Kyjevsko-pečerský paterik“ 13. st.
- „Поучение“ Volodymyra Monomacha má prvky staršího stylu a „Моление“ Danyjila má prvky pozdějšího stylu. Představitelem pozdějšího stylu je i “Slovo o pluku Igorově“, které je stylem podobné ke kázáním Cyrila Turovského a Haličsko-volyňským letopisem.
- cestopis Danyla Polomnyka (11.-12. st.) – мандрівка «Данила Паломника» у святу землю (Єрусалим).

Nestor (kronikář) 1056–1106

- **Lavrentievskyj letopis** (do roku 1110), poslední zápis r. 1116 – mnich Vydubického kláštera Silvestr.
- **Ipat'jevskyj letopis** – nejstarší zápis z r. 1117.
- **Pověst dávných let (Повість временних літ)**, původní letopis se nedochoval, v roce 1113 na žádost Vladimíra II. prošel dvěma přepracováními – vykonal zase mnich Vydubického kláštera Silvestr (1116). Autor třetí redakce je anonymní.

Nestor se zabývá otázkou prvního vládnutí v Kyjevské Rusi. Popisuje geografická, etnografická a kulturně historická specifika východní Evropy.

Slovo o pluku Igorově a jeho interpretace

- Syžet: historické události 80. let 12. st., popsané v Kyjevském letopisu, pochod knížete Igora na Polovce v r. 1185.

- Styl díla – použití různých prvků.

Cíl – intimnost vyprávění – použití rétorických otázek, dotazů, oslovení, „zagovory“ Jaroslavny, epika – popisy bojů, „zlaté slovo“ Svjatoslava. Najdeme zde i kázání, orátorství, dialogy.

Obrazy postav v díle

- Igor
- Vsevolod
- Svjatoslav

Svjatoslavovo „zlaté slovo“: *«скорбота з приводу роз'єднаності руських земель, пасивності окремих удільних князів та їхньої байдужості до долі Русі; заклик до найбільш могутніх князів (галицького Ярослава Осмомисла, волинського Романа Мстиславича, суздальського Всеволода) виступити «за землю Руську».*

- Jaroslavna

Poetika díla a jeho autorství

- folklórní symboly, stálá epiteta, personifikace, metafory, umělecké paralelismy, metonymie, refrény, vojenská terminologie v přeneseném smyslu apod.
- Autor knihy *Slovo o pluku Igorově* nezanechal své jméno ani v textu, ani v jiných písemných pramenech, proto se o autorství této památky stále diskutuje.
- Mnoho vědců nepojmenovávalo autora *Slova o pluku Igorově*, ale snažili se vytvořit jeho obraz – původ, sociální postavení, vzdělání, světonázor, literární talent apod.

M. Maksymovyč a “Slovo“ a jeho následníky

- lekce věnované *Slovu o pluku Igorově* a jeho interpretaci (1835)
- považuje díla za originál
- památky z 14. stol – «Апостол», «Сказанія о побоїщі».
- Ю. Тиховський «Прозою чи віршем написане «Слово» (1893)
- В. Антонович і М. Драгоманов «Історичні пісні малоросійського народу» (1874)
- Ф. Колесса з його працею «Про генезу українських дум» (1922)./////

Další ukrajinští a ruští vědci o Slovu

- Leonid Machnovec – dvě skupiny vědců (první - původ autora, druhá - jméno autora)
- **Původ autora:**
- П. В. Владимиров, В. А. Келтуяла, А. И. Лещенко, А. И. Рогов, Н. К. Гудзий, Б. А. Рыбаков, В. Ю. Франчук – z Kyjeva
- А. С. Петрушевич, Н. Н. Зарубин, А. К. Югов, А. С. Орлов и Л. В. Черепнин - z Haliče
- С. А. Адрианов, А. В. Соловьев – Kyjevan Černigovského původu
- Д. С. Лихачов – z Kyjeva nebo Černihova
- Е. В. Барсов, И. А. Новиков, А. И. Никифоров, М. Д. Приселков, В. И. Стеллецкий, С. П. Обнорский, М. Н. Тихомиров, В. Г. Федоров – z Černihova

Další ukrajinští a ruští vědci o Slovu

- Autorství bylo přičítáno pěvci knížecí slávy Bojanovi, pěvci Mytusovi, válečníkovi Petrovi Boryslavovyči (B. Rybakov), galicijskému písaři Timofyjovi (I. Novykov), tisícímu vojvodovi Igorovi Rahujlovi (M. Fedorov), synovi Igora z prvního manželství Volodymyru (O. Nazarevskyj), bratrovi Jaroslavny Volodymyrovi Jaroslavovyči (L. Machnovec) a samotnému Igorovi (V. Ržyha, M. Šarlemaň, V. Čyvylichin).
- Ukrajinský historik Mychajlo Brajčevskyj, ukrajinský filolog Volodymyr Kallaš, filolog Borys Jacenko
- Ruský vědec Dmitrij Lichačov – *Slovo o pluku Igorově a kultura jeho doby* (1978).
- Ukrajinský historik Dmytro Čyževskyj, literární vědec Oleksandr Bilous .

Jiní vědci o Slovu

- *R. Jakobson, André Mazon a jeho český sorbonnský žák Jan Frček, Edwarda Keenan.*
- A. Mazon: *Le Slovo d'Igor*. Librairie Droz, Paris 1940.
- J. Frček: *Zádonština: Staroruský žalozpěv o boji Rusů s Tatary r. 1380. Rozprava literárně dějepisná. Kritické vydání textů.* Orbis, Slovanský ústav, Praha 1948.
- J. Dolanský: *Záhada Ossiana v Rukopisech královédvorském a zelenohorském.* Academia, Praha 1975.
- E. L. Keenan: *Josef Dobrovský and the Origins of the Igor' Tale.* Harvard University Press, Cambridge, Mass., 2004.

○ Ukrajinské baroko. Kozácké letopisy.

Období baroko (druhá polovina 16. – 18. století)

Ke vzniku polemické prózy vedlo:

- společensko-historické okolnosti – vytvoření Polsko-litevské unie v roce 1569, která prováděla agresivní politiku vůči ukrajinským zemím, v důsledku čehož se rolníci a kozáci stavěli proti sociálnímu, národnímu a náboženskému zotročení;
- sjednocení katolické a pravoslavné církve ve formátu církevní unie, která byla vyhlášena katedrálou v Brestu v roce 1596.
- kulturní a vzdělávací předpoklady – šíření jezuitských škol na Ukrajině, proti nimž se stavěla pravoslavná bratrství, zavádění škol a tiskáren, dodržování středověkých náboženských tradic.

Ukrajinské baroko

Ivan Vyšenský (Іван Вишенський)

(přibližně 1550 – po roce 1621)

- rodné město – Судова Вишня
- skoro celý život prožil na hoře Athos
- asketa a mnich, vybral si způsob života v osamění

Hlavní rysy individuálního stylu Ivana Vyšenského

- jednoduchost a srozumitelnost výkladu (aby obsah jeho děl chápali především obyčejní lidé);
- napodobování dialogu prostřednictvím použití tzv. prostředku „okamžik přítomnosti“;
- emocionalita a exprese, které autor vyvolává pomocí „výslechů“ oponenta, vnitřním nesouhlasem s ním, podrážděností, obviněním apod.;
- biblické motivy, obrazy, mýty, podobenství, obsáhlé citáty z Písma svatého a jiných zdrojů;
- gradace, amplifikace;
- opakování (anafory, epifory, pronikavé vyjádření refrény apod.);
- neologismy;
- satiricky zbarvená epiteta, metafory, antiteze;
- řečnické proslovy, rétorické otázky, zvolání;
- groteskně-satirické zobrazení reality, přítomnost karikатурních portrétů.

Tvorba Ivana Vyšenského

První kniha „Knyžka“ (Книжка) – sborník autorových děl:

- «Писаніє до всѣхъ обще, в Лядской земли живущихъ»
- «Извѣщеніє краткое о латинскихъ прелестяхъ...»
- «Обличеніє діавола-миродержца...»
- «Послання князю Василю Острозькому...»
- «Порада»
- «Писаніє к утекшимъ отъ православной вѣри єпископамъ»
- «О єретикахъ»
- «Загадка философамъ латинскимъ...»
- «Слѣдъ к постиженію и изучению художества...»
(«Слѣдъ краткий»)
- «Новина, или Вѣсть...».

Бáсnická tvorba 16. – 17. století

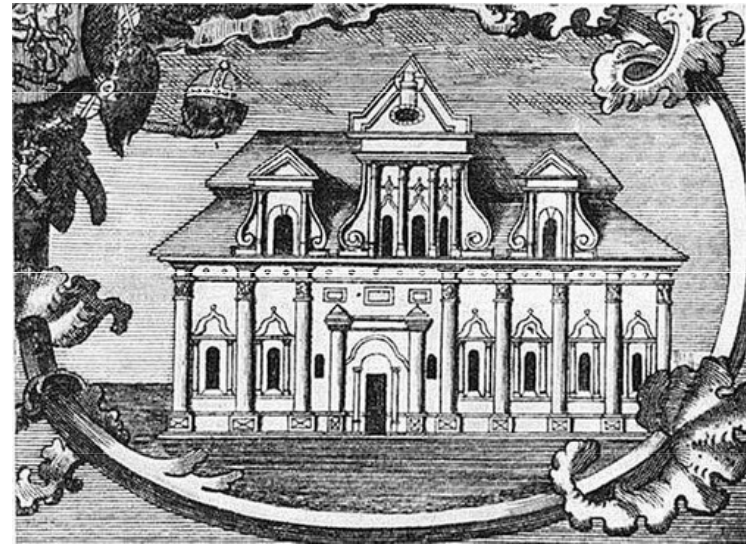
- Autoři: Микола Гусовський, Іван Рутинець, Севастян Кленович, Симон Пекалід, Адам Чагровський, Ян Жоравницький, Лаврентій Зизаній а anonymní autoři.
- **Lazar Baranovyč** (Лазар Баранович) – «Лютня Аполлона» (1671).
- **Ivan Velyčkovskyj** (Іван Величковський) – «Зегар з полузегарком» (1690) а «Млеко од овци, пастиру належное» (1691).
- **Danylo Bratkovskyj** (Данило Братковський) – «Світ, розглянутий по частинах» (1697).
- **Klymentij Zynovijiv** (Климентій Зиновіїв) – sestavil rukopisnou sbírku básní, lidových výroků а přísloví.

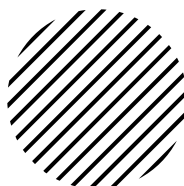
Н Я Т Н Т Л Ъ К Н Н Г Н С Б А . Н
Н А С А Е О Д Е Б Р Е Х А Б А Н А Ч Б Р Т А Н І А С О
А В А В А Д Б С А Т А М Н Е Б Е С Н Ы І А Н З Н А М Е Н І А М
Н З О С Р А Ж Б Н Ы А .
Н О І А Т Р Е Б Ы Ъ Ш У П А К А А Р А Н Т Е ,
Т Р Е Б Ы Т Р Е Б Ы С У Д А Ъ С П О М И Н Я Й Т Е .
П О З А Н К И С Ъ М Ъ С І А Т Р Е Б Ы Т Р Е Б А Т Е ,
Д Я П Р А З Д Н И Ц Ы Н Х Ъ С О С Т О Р У Н Е М Л Е Т Е .
К Д Ъ М А Р О У Н І Й П І Д З А Н К А К А З А В О

Zajímavosti

- **Могилянський Атеней** – spolek vědců, básníků, překladatelů, kteří se scházeli ve 20. – 30. letech 17. století, byli soustředění kolem Kyjevo-Pečerské tiskárny, kterou založil Jelisej Pletenetskyj.
- **Рамво Верында (Памво Беринда)** – «Лексикон Славенороський» (1627 r.).
- **Чернігівські Атени.** Takto se nazývali černihovští básníci v polovině 17. a na začátku 18. století, kdy tímto termínem označovali okruh básníků, kteří se vyznačovali v staré ukrajinské poezii.
- **Lazar Baranovyč (Лазар Баранович),** po jeho smrti – **Ivan Maksymovyč (Іван Максимович).**

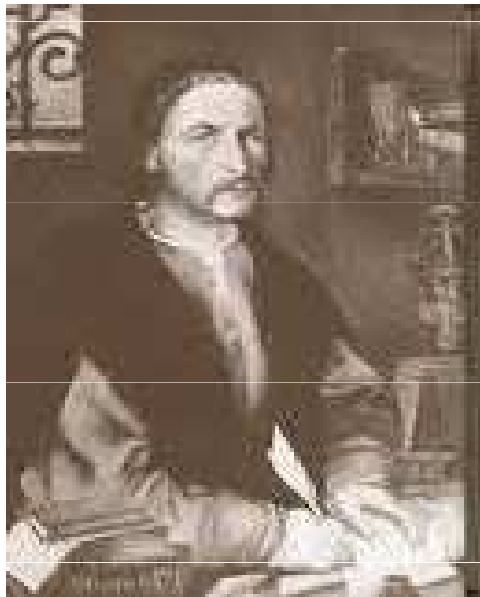

Kozácké letopisectví

Letopisy byly pojmenované jako kozácké z mnoha důvodů:

- tato díla odrážela hlavně historii kozáků, události spojené s kozáckou armádou;
- vznikly v kozáckém prostředí a vyjadřovaly jeho ideologii, vizi historických událostí;
- autoři letopisů jsou osobně zapojeni do kozáckých záležitostí – byli to účastníci válek a pochodů, vlastnili historické dokumenty, soukromé záznamy, zahraniční zdroje.

Kozácké letopisectví

- **Letopis Samovydcja (Літопис Самовидця)** zahrnuje události v letech 1648–1702.
- První část (1648-1676) «Про початок війни Хмельницького», «Починається війна Збаразька».
- **Hryhorij Hrabjanka (Григорій Грабянка)** sestavoval letopis na začátku 18. století (do roku 1709).
- Dílo **Samijla Velyčka (Самійло Величко)** – největší letopis.

Tragikomedie *Volodymyr* Feofana Prokopovyče

- Феофан Прокопович (1681 – 1736)
- «Володимир» (1706). Tragikomedie *Volodymyr* vychází z událostí národních dějin, zejména z dob Kyjevské Rusi.
- Byly použité kroniky o křtu Kyjevské Rusi a činnostech knížete Vladimíra; životopisy Vladimíra, které existoval v mnoha seznamech; historiografická próza druhé poloviny 16. století (Густинський літопис, «Синопис», «Хроніка із літописів стародавніх» Феодосія Софоновича).
- Obraz Vladimíra – je obraz Ivana Mazepy nebo obraz Petra I.
- Tragédie má parodickou barvu: pohanská minulost je zobrazena v komickém plánu plném ironie a satiry, zejména ve scénách, kde působí kněží Жеривол, Курояд, Піяр.
- Autor se držel takových rysů školního dramatu, jako je zavedení alegorických obrazů, symbolizace zobrazených událostí.

Starověké divadlo

- Představení starověkého divadla se konala buď pod širým nebem nebo v hale kolegia (akademie), některé hry se odehrávaly v církvi.
- Herci byli studenti. Divadlo nemělo profesionální herce.
- Ženské role hráli muži.
- Konkrétní obrazy byly reprodukovány pomocí vhodných kostýmů a atributů se symbolickým významem.
- Učitelé poetiky a rétoriky byli autory divadelních her, učiteli divadelního umění a režiséry školního divadla.

Betlémské drama

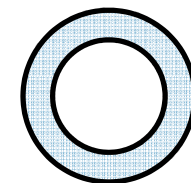
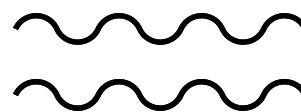

- Betlém (vlastně jeskyně, kde se podle evangelia narodil Kristus) je dramatická hra, ve které role vykonávaly panenky (loutky).
- Vznikl kolem poloviny 17. století (texty dramat jsou známé jen z 18. století).
- Betlémy se hrály na vánoční svátky.
- Texty pro představení byly vytvářeny hlavně mezi školáky.
- Představení se většinou skládala ze dvou dějství.
- V betlému najdeme prostředky komedie: a) komedie situací; b) komedie postav; c) jazyková komedie (komické dialogy, překroucení slov, slovní hříčka).
- Postavy jsou obecně zobrazeny schematicky, každá z nich jedná podle svého postavení, sociálního a věkového statusu.

Betlémské drama

- Betlémské drama bylo populární i během 19. století., představení tohoto typu jsou zaznamenána i ve 20. století.
- Tento žánr ovlivnil tvorbu Івана Котляревського, Пантелеймона Куліша (1879 – «Іродова морока»), Івана Карпенка-Карого, Марка Кропивницького, Михайла Старицького, Миколи Куліша, Аркадія Любченка, Валерія Шевчука

Satira a humor 18. století

Hlavní důvody vzniku a fungování ukrajinské humoristické (смixової) literatury v 18. století byly:

- demokratizace literatury, přiblížení literatury k estetickým základům ústního lidového umění;
- šíření osvícenských myšlenek, které vyvolaly kritiku ve vztahu k veřejnému životu a veřejným institucím;
- pronikání do literatury nových témat, zejména ze života lidí;
- sekularizace uměleckého vědomí.

Satira a humor 18. století

- **Báseň o Kyrykovi** («Вірш про Кирика») (druhá polovina 18. století)
- **Otec Nehrebeckyj** («Отець Негребецький») (druhá polovina 18. století)
- **Marko Pekelnyj** («Марко Пекельний») (koniec 18. století)
- **Satirická koleda** («Сатирична коляда») (1764)
- Satira **Pláč kyjevských mnichů** («Плач київських монахів») (1786)
- **Dialogy Ivana Nekraševyče** (Іван Некрашевич) «Сповідь» (1789) i «Супліка, або Замисел на попа» (1798)
- **mezihry** 18. století, k dramatům Митрофана Довгалецького і Георгія Кониського

Ukrajinské lyrika 18. století

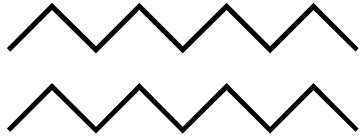
- Epické, historické a sociální motivy byly vyvinuty v básních na veřejná témata
  - Феофан Прокопович
  - Стефан Яворський
  - anonymní poezie.
-
- Populární byl žánr elegie
  - V milostné lyrice převládaly motivy šťastné a nešťastné (nerozdělené) lásky.
  - Duchovní lyrika byla popularizována literárními tradicemi a školní poetikou

ŽIVOT A
TVORBA
HRYHORIJ
E
SKOVOROD
Y

ГРИГОРІЙ
СКОВОРОДА (1722–
1794)

Григорій Сковорода

- Život Hryhorije Skovorody je putovaním svetom jako protest, nesouhlas se stávajícím společenským řádem, morálními a etickými pravidly té doby.
- Šťěstí
- «сродний труд»
- Sbírka básní «Сад божественних пісень» (1753–1785)
- «Нужнейшее тобі найдеш то сам в собі»
- Městský život «на море печалей пхнут», «в неволю горьку ведут»
- Мені не потрібно «їздить за море», мати «красні одежі», ходити «за барабаном плінять города», добиватися «штатских санов» і «пугать мелочних чинов»

Григорій Сковорода. Байки

- Bajku považoval za «мудру іграшку», що «таїть у собі силу»
- Zdrojem Skovorodových bajek jsou některé populární zápletky starořeckého vypravěče Ezopa (6. století př. n. l.), stejně jako každodenní ukrajinská realita a lidová tvorba.
- témata «сродность», morální a etické hodnoty, jeho alegorické obrazy narážejí na určité společenské jevy
- Тéma «сродного труда» rezonuje ve Skovorodových filosofických traktátech (zejména «Алфавіт, або Буквар світу») a má jasný didaktický význam v jeho bajkách «Жайворонки», «Орел і Черепаха», «Бджола і Шершень», «Дві курки».

Григорій Сковорода. Байки

- Голова і Тулуб»: «Фабулка ся для тих, хто честь свою на самій пишності заснували».
- Přemýšlí o práci (сродний труд) v bajce «Годинникові колеса» autor v závěru zdůraznil, že «у людей з різними природни-ми нахилами і життєві шляхи різні», ale základní vlastností všech by měla být «чесність, лад і любов».
- V bajce «Орел і Черепаха» Skovoroda vyjádřil svou další myšlenku o cestě za štěstím: «Прагнення насолод і слави збиває у протиприродний стан».
- V závěru díla «Сова і Дрізд» také najdeme moudrý postřeh: «Ліпше в одного розумного і доброго бути у любові та шані, ніж у тисячі дурнів».

Skovoroda jako reformátor poezie

- omezil vyrovnání mužského rýmu se ženským
- zavedl „neúplné rýmy“ («неповні рими»):

Два рази глупъ, кто востать по смерти не чает.

Посмотри, мой другъ,

На солнечній кругъ:

Ввечеру заходит,

Поутру восходит, —

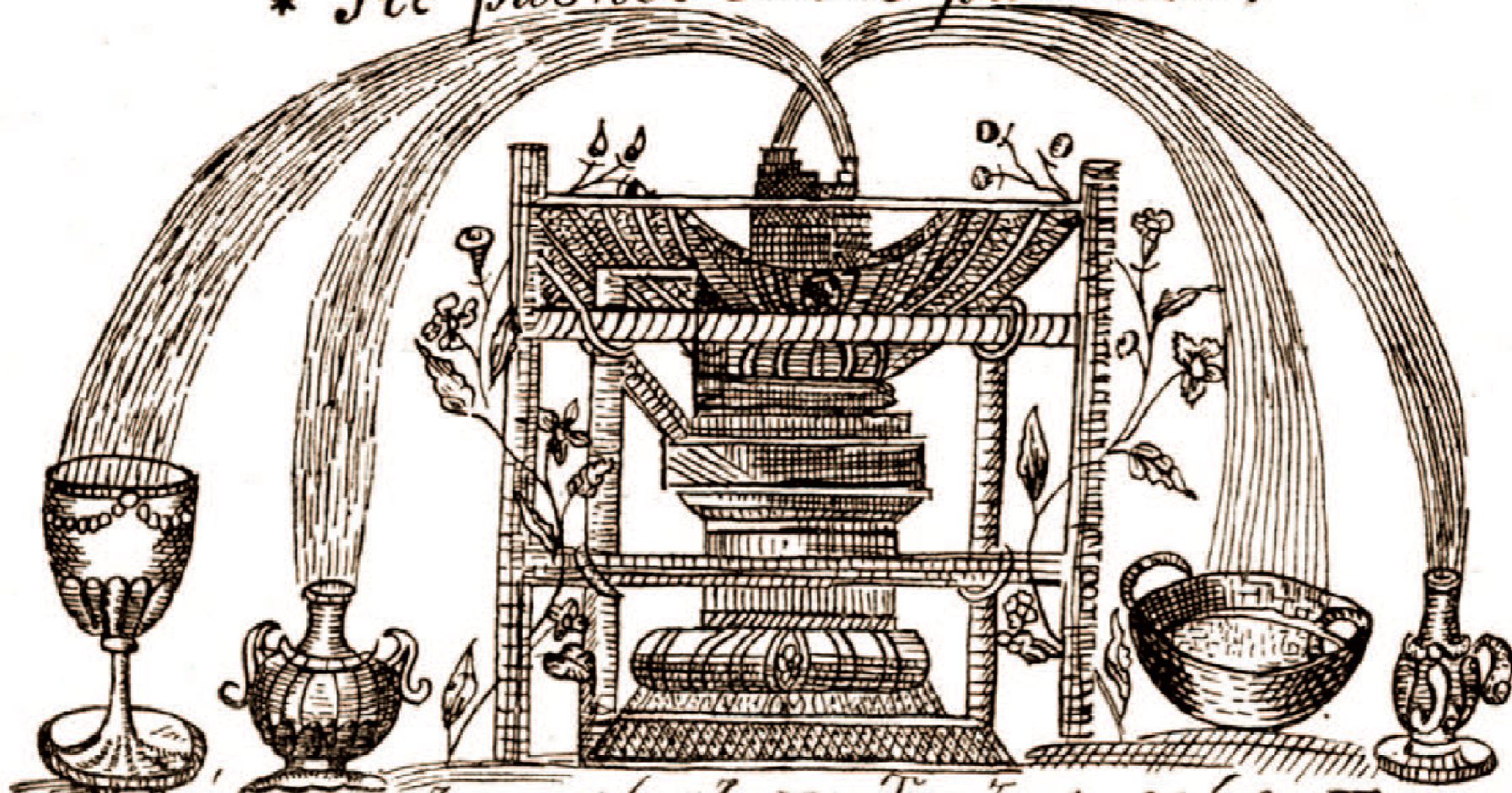
Пойдешъ и ти в той же слѣдъ.

*закінчення не цілком тотожні, наприклад, **дух :: круг**.*

- Skovorodovy reformy stěží měly vliv na vývoj nové ukrajinské básně

* Не равное всѣмъ равенство.

Льются изъ разныхъ трубокъ, разные токи:
въ разные

по
ду
гол

П'я
«
ви

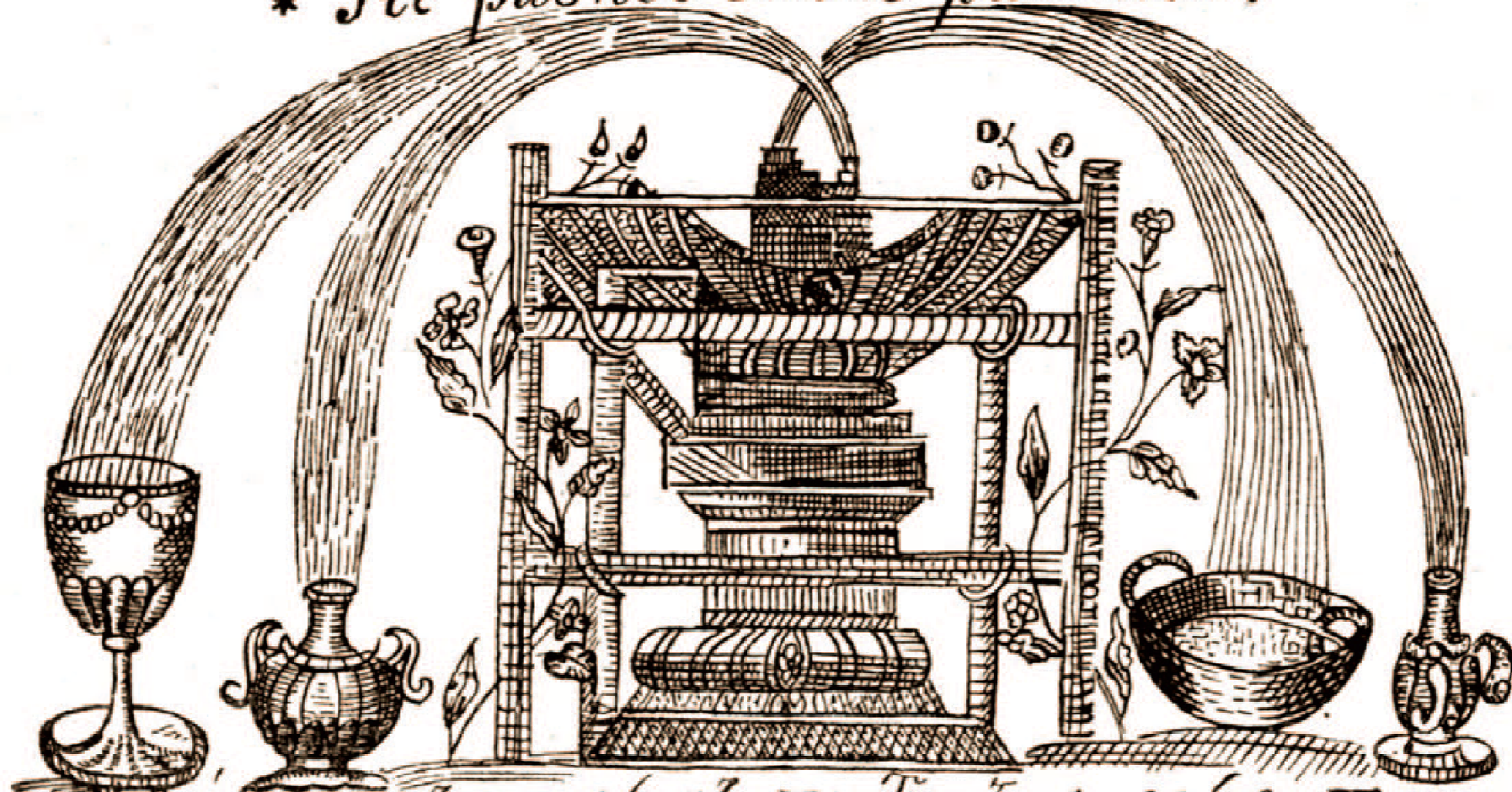
що
час-

о
сля,

яе
кої
ь».

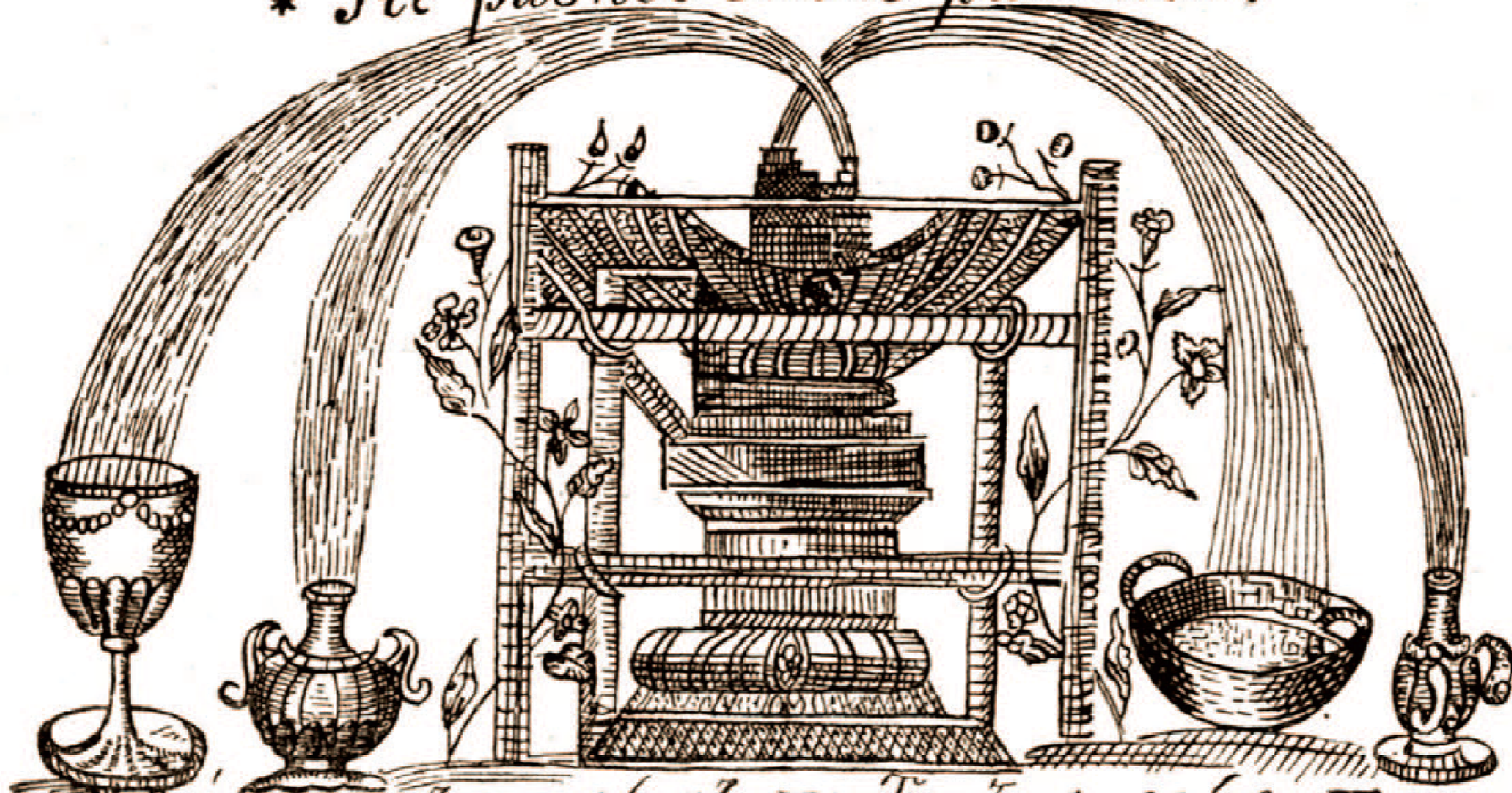

* Не равное всѣмъ равенство.

Льются изъ разныхъ трубокъ, разные токи:
въ разные

* Не равное всѣмъ равенство.

Льются изъ разныхъ трубокъ, разные токи:
въ разные

Тре
ід

Т
я
Мит
з ду
до
край

і
існя

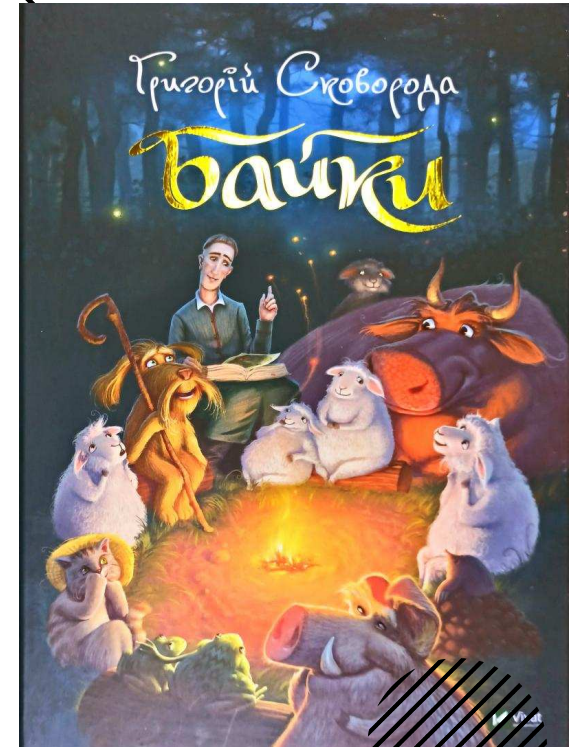
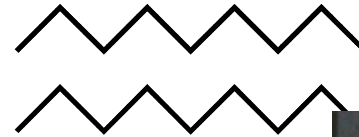
1
про
озі,
ння,
й»,
шої
).

Проблеми (ідеї) байок Г. Сковороди

- розсудливість — нерозсудливість;
- зовнішні та вну-трішні якості та їхня неспівмірність (улюблений мотив Григорія Сковороди),
- коли перша істота займається спорід-неним ділом, вона щаслива, якщо ні — нещаслива;
- гармонія світу досягається через єдність, але не завжди;
- іноді видима суперечність є ознакою саме світової гар-монії;
- ліпше праведна бідність, ніж неправедне багатство, бо воно веде до біди;
- задоволеність у світі визначається не кількістю (багатством), а потребою;
- ідея видимого та невидимого, перевага надається невидимому;
- усі заняття однаково вартісні, коли вони до добра — годі зважати на престижність і непрестижність професії, а тільки на свою до неї здатність;
- ліпше бути в пошані в одного розумного, як у тисячі дурнів; що може один, не може інший, і це добре — ідея рівної нерівності;
- будова дому на камені, а не на піску, де під каменем розуміється знання;
- природженість до рідного визначає різний ступінь бачення світу і речей;
- протиставлення чесної праці й паразитування; подібність — це не завжди тотожність, інколи навпаки;
- суперечність між юрбою і протиставленою їй вибраною людиною.

- **Srdce**

«Серце твоє єсть голова зовнішностей твоїх. А коли голова, то сам ти єси твоє серце».

«І повністю людину бачить той, хто бачить серце її».

- концепт «веселіє серця»
- Памфіл Юркевич (1826-1874):
«Людина починає свій моральний розвиток з порухів серця, яке скрізь бажало б зустрічати істот, які радіють, гріють одне одного теплом любові, пов'язані дружбою і взаємним співчуттям».

a

- «Сродний труд»
- Podle filozofa musí člověk jít určitou cestou, aby se realizoval: sebepoznání (detekce a uvědomění si přirozených sklonů) – sebezdokonalování (předpoklady, talenty) - „сродний труд“ (praktické činnosti).
- Skovoroda nepřijal svět kolem sebe, zejména společnost.
- Podle filozofa je člověk šťastný pouze tehdy, když je svobodný.
- Skovorodovo literární a filozofické dědictví bylo zachováno díky jeho studentovi Mychajlovi Kovalynskému.
- Mykol Kostomarov – obrana básníka a filozofa v časopise *Osnova*.

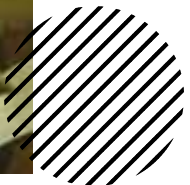
Образ Грыгоріе Сковороды в літературе

- Т. Шевченка (повість «Близнецы»)
- П. Куліша (поема «Грицько Сковорода»).
- Bajky Павло Білецький-Носенко «Мудрець та старшина військовий» і «Сковорода».
- Umělecký a životopisný román o Hryhoriји Skovorodovi napsal Volodymyr Polishchuk (1929).
- Ve 20. letech XX století. Pavlo Tyčyna zahájil práci na básnické symfonii „Skovoroda“, kterou dokončil na konci svého života.
- Básně M. Рильського («Слово про рідну матір»), І. Драча (цикл «Сковородіана»), Б. Олійника (цикл «Сковорода і світ»).
- Novela Л. Ляшенка «Блискавиця темної ночі», роман Г. Вовка «Мед з каменю», роман В. Шевчука «Предтеча», novela В. Чередниченка «Молодість Григорія Сковорода», životopisné novely І. Пільгука «Григорій Сковорода» а І. Драча, С. Кримського а М. Поповича «Григорій Сковорода».

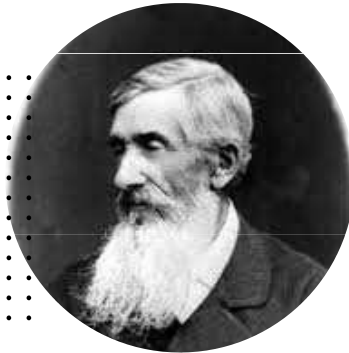

**Přehled ukrajinské literatury 19. stol.
Charakteristika epochy národního
obrození. Periodizace, vývojové tendence,
umělecké směry, žánry.**

- „Nová“ literatura
  - epocha probuzení národního života a národních hnutí, boje proti sociálně-národnímu útlaku a vytváření národního státu
  - reakce na sociálně-estetické cítění a potřeby
  - otázky života lidí, jejich jazyka, historie, kultury, sociálního a národně osvobozenického boje
-
- literatura z konce 18. století do 40. let 19. století;
  - literatura 40.–60. let 19. století;
  - literatura 70.–90. let 19. století;
  - literatura konce 19.–počátku 20. století.

Literatura od
konce 18. století
do 40. let 19.
století

- nový pohled na národ
- Sbírání lidových písní (sbírky Миколи Цертелєва, Михайла Максимовича, Ізмаїла Срезневського, Платона Лукашевича)
- «Енеїда» Івана Котляревського
- směry – osvícenský realismus a romantismus
- hlavními žánry jsou burleskní travestie, rozsáhlá báseň (поема), bajka, balada, sociální divadelní hra z každodenního života, etnografická novela s tématem každodenního života
- Hlavní představitelé: І. Котляревський, Г. Квітка-Основ'яненко, П. Гулак-Артемовський, Є. Гребінка, М. Шашкевич a další

40.–60. léta 19. století

- Nevolnictví
- Směr – realismus.
- Romantismus se stále vyvíjí.
- Žánry tohoto období:

poezie (Т. Шевченко, П. Куліш,
Юрій Федькович)

próza (П. Куліш, Марко Вовчок,
Анатолій Свидницький).

- Taras Ševčenko

Literatura 70.–90. let 19. století

- realismus a jeho rozkvět
- žánry sociálně-společenského a sociálně-psychologického románu a novel, stejně jako realistické drama a komedie.
- Literaturu tohoto období představují jména Марка Вовчка, Панаса Мирного, Леоніда Глібова, С Руданського, Анатолія Свидницького, Івана Нечуя-Левицького, Михайла Старицького, Марка Кропивницького, Івана Карпенка-Карого, Павла Грабовського, Івана Франка.
- Nejvýznamnější postava literárního procesu 70.–90. let 19. století byla postava Ivana Franka.

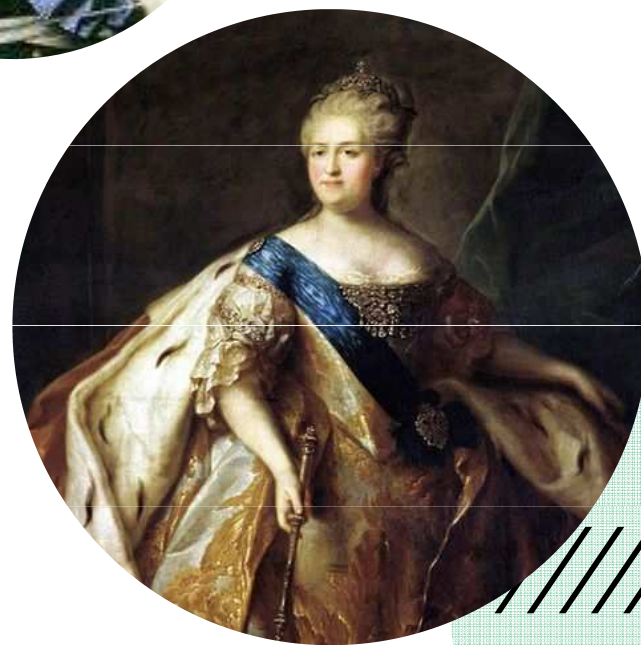

○ Literatura konce 19. – počátku 20. století

- psychologismus, naturalismus, posilování subjektivního autorského principu
- realismus, impresionismus, novoromantismus, symbolismus, modernismus (реалізм, імпресіонізм, неоромантизм, символізм, модернізм)
- vnitřní svět člověka, jeho duchovnost — filozofie, intelektualismus, lyrika příběhu
- intelektuální, ideologické nebo psychologické drama a dramatická rozsáhlá báseň (поема) (Леся Українка) a psychologický román a novela (Михайло Коцюбинський, Марко Черемшина, Василь Стефаник, Лесь Мартович, Ольга Кобилянська atd.).
- *«Коли старші письменники виходять від мальовання зверхнього світа — природи, економічних та громадських обставин і тільки при помочі їх силкуються зробити зрозумілими даних людей, їх діла, слова й думки, то новіші йдуть зовсім противною дорогою: вони, так сказати, відразу засідають у душі своїх героїв і нею, мов магичною лампою, освічують усе окруженє (...) Зверхніх подій в... зміст входить дуже мало, описів ще менше: факти, що творять... головну тему, се, звичайно, внутрішні, душевні конфлікти та катастрофи».*////

Historické podklady vývoje ukrajinské literatury

- 1764 – zrušení hejtmanstva;
- 1773 – zrušení Záporožské Síči;
- zavedení nevolnictví;
- hromadné uzavření veřejných škol;
- likvidace tisku;
- pokles vzdělání;
- přijetí zákonů, vyhlášek zakazujících šíření ukrajinského jazyka na Ukrajině

Reakce na nevolnictví a zesílení kulturního a společenského života:

- vznik lidových povstání;
- založení Cyrilometodějského bratrstva (Т. Шевченко, М. Гулак, П. Куліш, М. Костомаров та ін.);
- publikace «Книги буття українського народу» Mykoly Kostomarova, v níž je autor rozhořčený nad zotročenou situací na Ukrajině, vyzývá k národnímu obrození;
- otevření gymnázií, lyceí, univerzit;
- zveřejnění první gramatiky ukrajinského jazyka od Oleksije Pavlovského (Олексія ПAVЛОВСЬКОГО);
- vznik prvních novin, časopisů, almanachů («Молодик», «Ластівка», «Український альманах»);
- otevření veřejné knihovny v Charkově, vznik vědeckých a literárních kroužků;
- publikace tří sbírek ukrajinských lidových písní vydaných Mychajlem Maksymovyčem;
- zrození nového ukrajinského divadla (první profesionální divadla - v Charkově, Kyjevě, Poltavě);
- rozvoj ukrajinské hudby a malby (slavné kobzary: Остап Вересай, Андрій Шут; skladatelé: М. Маркевич, С. Гулак-Артемівський; malíři: Д. Левицький, В. Боровиковський, Т. Шевченко).

Charakteristické rysy nové ukrajinské literatury

- rozvoj prostřednictvím národnosti;
- vliv sentimentalismu a romantismu – literární směry pocházející ze západu; v popředí je protest lidí proti sociálnímu a národnímu útlaku;
- vznik nových témat společenského a národního zajetí, společný boj dělníků proti carovi, zrada části kozáckých důstojníků;
- vznik nových obrazů lidových mstitelů, trpících žen, satirických obrazů králů, pánů-liberálů;
- vznik nových žánrů: lyricko-epická rozsáhlá báseň (poema), básnická bajka, balada, sociální a historická novela, realistické drama, občanská a intimní lyrika.

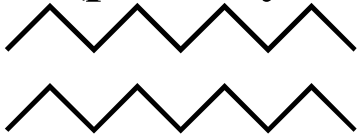
Předpoklady pro vývoj nové ukrajinské literatury

- Podřízenost církve.
- Zničení státnosti.
- Zotročení rolnictva.
- Likvidace vzdělání.
- Hromadná rusifikace.

Мýtus o Ukrajině (poetický obraz Ukrajiny)

- V roce 1818 napsal anglický básník George Gordon Byron rozsáhlou báseň „Mazepa“
- o deset let později vyšlo stejnojmenné dílo stejného geniálního Francouze Victora Huga.
- V polské literatuře vznikla „ukrajinská škola“.
- Ukrajinská témata se objevují také v ruské literatuře «Зиновій-Богдан Хмельницький, або Звільнення Малоросії» Федора Глинки, «Войнаровський», «Наливайко» Кіндрата Рилєєва, «Полтава» Олександра Пушкіна.
- «Досвід збирання старовинних малоросійських пісень» Миколи Цертелєва (1819), «Малоросійські пісні, видані Михайлом Максимовичем» (1827, 1834), šest děl «Запорозької старовини» Ізмаїла Срезневського (1833-1838), «Руське весілля» Йосипа Лозинського (1835).
- Počátkem ukrajinské renesance v Haliči bylo vydání almanachu «Русалка Дністровая» v roce 1837 od Маркіяна Шашкевича, Івана Вагилевича a Якова Головацького.

folklór a etnografie

- Mychailo Maksymovuč (Михайло Максимович) se stal prvním významným ukrajinským folkloristou a etnografem.
- Микола Маркевич, Микола Костомаров, Осип Бодянський
- Nejautoritativnější spisovatelé – Іван Котляревський, Григорій Квітка-Основ'яненко, Тарас Шевченко, Пантелеймон Куліш, Микола Гоголь (dvojazyčný / dvojdomý spisovatel).

růst kulturní úrovně

- gymnázia (v první polovině 19. století – již 10), lycea (v Oděse a Nižyni) a univerzity v Charkově a Kyjevě.
- V roce 1818 vyšla první gramatika ukrajinského jazyka od Oleksije Pavlovského.
- První noviny a časopisy se objevily v Charkově a dalších velkých městech («Харьковскій Демокритъ», «Украинский вѣстникъ», «Украинский альманахъ»).
- V Charkově byla otevřena veřejná knihovna.
- Vzniká nové ukrajinské divadlo.
- Hudební umění vyvinuli významní hudebníci (кобзарі) Андрій Шут і Остап Вересай, skladatelé Микола Маркевич а Семен Гулак-Артемовський (autor první ukrajinské opery «Запорожець за Дунаєм»).
- Malířské umění se projevilo ve tvorbě malířů: Дмитро Левицький, Володимир Боровиковський, Тарас Шевченко.

«Енеїда» Івана Котляревського

- 1798
- ♦ První dílo, které není napsané v knižním jazyce, ale v živé lidové řeči.
- ♦ Dílo vychází z národní a sociální problematiky, detailně je vykreslen život lidí.
- ♦ Rozsáhlá báseň (поема) vychází z lidové tradice.
- První dramatické dílo nové ukrajinské literatury – „Natalka Poltavka“ od Ivana Kotljarevského (1819)
- První prozaické dílo – román „Marusja“ od Hryhorije Kvitky-Osnovjanenka (1832).
- národnost

Literatura počátku 19. století

- Charkovská univerzita (1805)

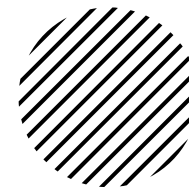
Periodika:

- časopis «Харьковский демокрит» (1816)
- «Український вестник» (1816 – 1819) – Григорій Квітка-Основ'яненко
- «Український журнал» (1824 – 1825) – Петро Гулак-Артемівський
- «Вестник Европы» – díla P. Hulaka-Artemovského, Levka Borovykovského a materiály o ukrajinském folklóru.
- **Směry a proudy** – realismus osvícenské ideologické orientace a romantismus.
- Kombinace rysů klasicismu a osvícenského realismu v ukrajinské literatuře se projevila v burleskních básních a travestiích, v ódách, rozsáhlých básních (poemách), bajkách, v dílech Kvitky-Osnovjanenka a dalších autorů první poloviny 19. století.
- Bajka

Ivan Kotljarevskyj jako zakladatel novodobé ukrajinské literatury. Ukrajinská burleskní škola.

- Ivan Kotlarevskyj (1769 – 1838)
- Nejvýznamnější dílo «Енеїда». Parodie na Aeneidu Vergilia (porř. ruského autora Osypova „Энеида“).
- Narodil se v roce 1769 v Poltavě.
- Čestný člen «Вільного товариства словесності»
- Zemřel v roce 1838 v Poltavě.
- V roce 1903 mu byl v Poltavě postaven pomník.

«Енеїда» поема

- V roce 1798 se objeví první tři části tohoto díla.
- V roce 1808 – druhé vydání prvních tří částí.
- V roce 1809 – publikace čtyř částí.
- V roce 1842 – publikace celého díla v Charkově.
- Komický epos, humorní hrdinská rozsáhlá báseň (poema), burleskní travestie – zachycuje bohatství své doby, opravdový obraz Ukrajiny.
- Encyklopedie ukrajinských zvyků a každodenního života.
- Dílo je považováno za první dílo novodobé ukrajinské literatury.

Енеїда.

Частина перша.

Ворожба між Юноною та Енеєм. Юнона за допомогою Еола (бога вітру) спричиняє бурю на кораблі Енея. Еней та кілька троянців (після того як греки спалили Трою) плывуть морем. Вони прибувають у Карфаген. Дідона (цариця) влаштувала бенкет. Дідона закохалася в Енея і робить забави кожний день, він проводить 2 роки у неї. Але за наказом Зевса троянці мали збиратися в дорогу. Дідона плакала і нарікала на Енея, він хотів втекти вночі, але вона здогадалась. Не переживши утраченого кохання, Дідона сама себе

Енеїда.

Частина друга.

- Наступна зупинка Енея у царя Ацеста (Сицилія). Тут справляли поминки батька Енея, який вже давно вмер від горілки.
- На Олімпі – гості, спостерігають бійку Енеєви» воїнів — Дареса і Ентелла (який переміг).
- Ірися (прислужниця Юнони) змусила сицилійських жінок підпалити Троянські човни
- Еней бачить уві сні батька (Анхіза), той йому радить плисти в Рим, як велить Зевс.

Енеїда.

Частина третя.

- Припливають в південну Італію. Знову забави. Енеєві сниться батько і Плутон (підземне царство). Він шукає дорогу в пекло. Сивіла (стара баба) проводить його у пеклі.
- *«Були тут злі жінки, свекрухи, мачухи, сердиті чоловіки, шурина брати та інші злидні. Були тут неправедні суді й ісправники, секретарі та інші чиновники, квартал був цілий волоцюг, п'яниць, розпусниць».*
- У пеклі – пани важко працюють, брехуни лижуть гарячі сковороди, скупим виливали розтоплене срібло в рот, батьки, які синів не вчили, *«кипіли в нефті в казанах».*
- Зустрічається з батьком.

Енеїда.

Частина четверта.

- Троянці відпливають від острова цариці Цірцеї, яка чарами притягує кораблі й обертає людей на чотириногих тварин, їх відвернув Еол вітрами. Вже близько Рим, там мають осісти.
- Прибули до землі Латинської. Цар Латин мав красиву дочку Лавинію, яка мала багато женихів. Найкращим батьки вважали Турна, сусіднього царя. Еней прибуває перед сватанням.
- Троянці вчать латинську мову. Латин приймає Енея, називає його зятем, бо сподобався він йому. Юнона підсилає фурію, щоб та намовила Турна напроти Енея і Латина, і людей латинських один на одного нацькувала. Латин не хотів війни, але вельможі намовляли людей.
- Енееве військо також готується до війни.

Енеїда. Частина п'ята.

- Еней, роздумуючи як перемогти Турна, побачив віщий сон, в якому йому порадили з'єднати сили з аркадянами. Аркадянський цар підтримав Енея. Турн тим часом нападає на «нову» Трою, Низ і Евріал (воїни Енея) загинули — пробрались у ворожий табір вночі, щоб зарізати ворогів.
- Троянці перемагають.

Енеїда. Частина шоста.

- Сварка на Олімпі. Зевс забороняє вмішуватися в людські справи. Еней пропонує зупинити війну і вбивства, викликаючи Турна на поєдинок. Але знову втрутилася Юнона, і з поєдинку вийшла бійка між усіма. Зевс заспокою Юнону, щоб перестала, бо Еней після смерті буде на Олімпі. Вона погоджується.
- Турна вбиває Еней. І латинське царство стає його, як і Лавинія.

Dramatická tvorba Ivana Kotjarevského

- «Наталка Потавка» – опера малоросійська.
- Hudbu napsal Lysenko.
- Téma – život a bytí ukrajinského národa na začátku 19. století, život vesničanů.
- Drama je obohacená o lidové písně, sentiment a komičnost.
- Obraz Natálky, její maminky, Petra a Mykoly.
- Hlavní umělecké prvky – humor a satira

Наталка Полтавка

- Красива, молода дівчина Наталка кохає Петра, він її також. Наталка живе з матір'ю (Терпелиха, прізвище Терпило). Вони бідні, бо батько Наталки водився з багатими, влаштовував їм бенкети, всі гроші пропив і прогуляв, помер п'яницею. Петро жив у їхній сім'ї, тому що був сиротою, вони його прийняли й любили як сина. Наталка із матір'ю переселилися у село, а Петро подався на заробітки. Наталка чекає його чотири роки. В Наталю закоханий возний Тетерваковський, але Наталка багато раз йому відмовляє, незважаючи на його багатство, яке б врятувало їх з матір'ю від бідності. Матір часто докоряє Наталці, що та відмовляє всім женихам. Наталці стає важко бачити, як матір страждає, і вона вирішила підкоритися, погодилась, що вийде за першого, хто прийде свататись. Макогоненко (виборний) стоїть на стороні возного, вмовляє Наталку погодитися на шлюб із Тетерваковським. Наталка в розпачі співає Петрові, щоб він повернувся. Микола, приятель Петра, допомагає Петрові зустрітися з Наталкою. Микола допомагає закоханим. Але Возний їм погрожує судом, адже Наталка вже заручена із ним. Петро відмовляє Наталку від непокори, віддаючи їй всі свої гроші, просить її виконати обіцянку й вступити у шлюб із Тетерваковським. Возний приголомшений таким вчинком Петра вирішує поступитися і просить Терпелиху, щоб благословила закоханих, що він відмовляється бачити нещасну Наталку. Вкінці Наталка співає пісню «Ой, я дівчина Полтавка, а зовуть мене Наталка».

Москаль-чарівник

- Vychází v Moskvě v „Ukrajinském sborníku“ (1819, v písemné podobě v roce 1841) je to malá opera, má mnohem více rysů vaudevillu.
- „Москаль-чарівник“ je odlehčené lidové dílo s anekdotickými motivy, má jenom jeden děj.
- Téma se prolíná s folklorem, povídkou a anekdotou.
- Syžet – o nevěrné ženě, která střídá milence.

МОСКАЛЬ- ЧАРІВНИК

Дійові особи – Тетяна Чупрун, Михайло Чупрун, Финтик (писар з міста), москаль

- Тетянин чоловік, Михайло, поїхав на заробітки. Писар Финтик, приїхавши до своєї мами в село, закохується у Тетяну. Почав часто ходити до неї. Одного вечора до хати Тетяни прийшов москаль, солдат. Просив пристанища і їжі. Тетяна сказала, що їжі нема (хотіла його провчити, оскільки він себе поводив грубо і зухвало). Солдат ліг спати, Тетяна запропонує Финтику повечеряти, розповідаючи, де вона сховала їжу. Раптово приїхав її чоловік, вона наказала сховатися Финтику. Солдат прокинувся і сприяв зближенню з Михайлом. Просить Тетяну, щоб накривала на стіл – їсти, пити, але вона відмовляє, каже, що нічого нема, бо коли сама залишається вдома, то не готує. Москаль каже, що він чарівник і вгадує, де Тетяна сховала їжу та горілку (ніби-то він начарував, щоб там це з'явилося). Потім пропонує показати свого «напарника» Сатану, а щоб вони не налякалися, то Сатана з'явиться в образі чоловіка, якого вони знають. Тетяна, зрозумівши гру, пропонує образ Финтика. Коли Финтик вилазить зі своєї схованки Тетяна признається у всьому. Чоловік її прощає. Финтик обіцяє більше не турбувати Тетяну і забути про кохання до неї. Після цього вони разом їдуть до міста.

Burleskní škola

- Na počátku 19. století vzniká burleskní škola (tzv. котляревщина).
- Павло Білецький-Носенко — жартівлива поема «Горпинида, чи вхопленняя Прозерпина»
- Костянтин Думитрашко «Жабомишодраківка» (Žabomyší válka), 1847 — burleskní parodie na antickou epickou báseň.
- Яків Кухаренко «Харко-запорозький кошовий»

Ukrajinská bajka a bajkaři

Леонід Глібов

- Přechodným žánrem mezi klasicismem a burleskou byla bajka (do 20. let 19. století). Bajka – malý lyrickoepický žánr ve veršované formě. Rysy bajky: humoristický a satirický obsah, demokratický raz a alegorická forma.

Петро Гулак-
Артемівський

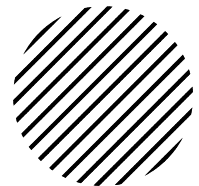

Євген Гребінка

- **Леонід Глібов (1827–1893)**
- **Євген Гребінка (1812–1848)**
- **Петро Гулак-Артемівський (1813–1873)**

Леонід Глібов (1827–1893)

- Leonid Hlibov založil žánr realistické bajky
- Jeho tvorba je rozdělena do období: 50.–60. let a 70.–90. let 19. století.
- Zpočátku Hlibov překládal do ukrajinštiny bajky ruského bajkaře Ivana Krylova a přidával jim ukrajinské rysy

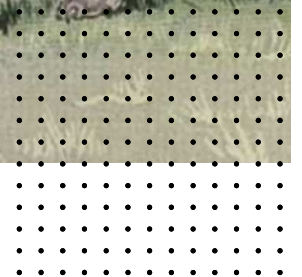
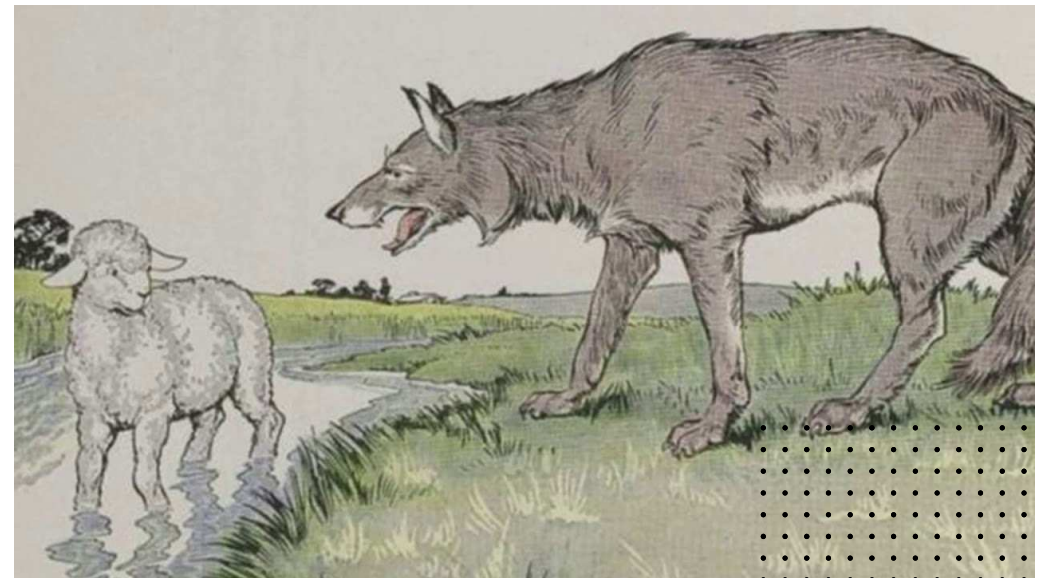
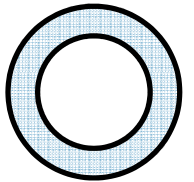
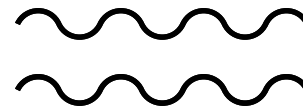
Bajky Hlibova

- **Bajky prvního období** – odráží nezákonné postavení poddanských rolníků
- Nejvýznamnější bajka tohoto období “Вовк та Ягня”, napsaná v roce 1854.

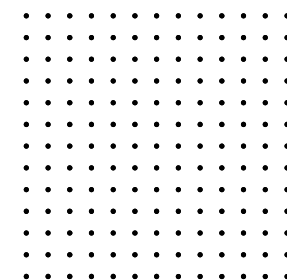
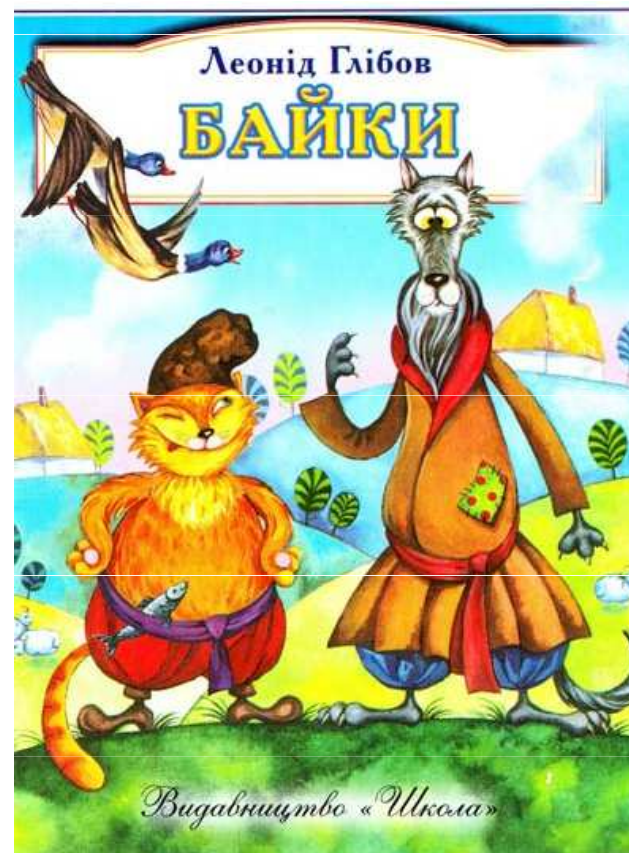
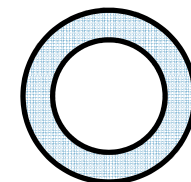
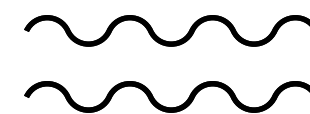
"Вовк та Ягня" (1854)

- В образі Вовка автор змалював грубого пана-кріпосника, який цинічно утверджував право сильного. Спочатку він шукає "юридичні" підстави, щоб розправитися з беззахисним Ягням, але, не знайшовши їх, зневажливо сказав, що він голодний, а це вже є причиною, щоб слабшого з'їсти. Поет майстерно передав страх і розпач Ягняти, сваволю та впевненість Вовка у своїй безкарності.

Bajky Hlibova

- **Bajky druhého období** – odhalují nedostatky vládnoucích tříd: aroganci, lichocení, chloubu atd.
- Nejvýznamnější bajka tohoto období «Цуцик».

«Цуцик»

- У байці «Цуцик» поет засуджує хвалькуватих вискочок, які тільки вміють, що на *«задніх лапках по-вченому служити»*. Ця байка написана у формі діалогу між Бровком і Цуциком. Цуцику властиві такі риси, як улесливість, лакейське прислужництво, зухвалість. Він зверхньо ставиться до трудівника Бровка, самовдоволено розповідає йому про своє життя нероби. Чесного і сумлінного Бровка, який працює на господа, той часто б'є і годує поміями. Бровко зневажає Цуцика, але й боїться, бо Цуцик *«скубне й Бровка, коли захоче»*. Отже, Глібов своєю байкою виступив на захист безправної працюючої людини.

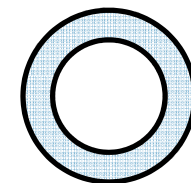
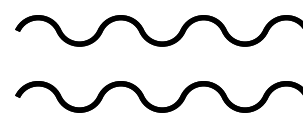
Další bajky

- **«Мірошник»:** Мірошник висміюється за марнотратство, безгосподарність. Тема – безгосподарність панів-кріпосників, їх марнотратство і жорстоке визискування селян.
- Мораль: *«Без діла сотні всюди сують. А за недогарок вони Людей і лають, і мордують (Вони се так, бач, хазяйнують)».*
- **«Ведмідь-пасічник»:** Тема здирництво, нечесність, шахрайство. Ведмідь зображений як хитрий шахрай та безсоромний здирник, що обікрав громаду, скориставшись її безпорадністю та пасивністю.

Lyrická tvorba Hlibova

- Začal psát lyrickou poezii v polovině padesátých let 19. století.
- Nejvýznamnější jsou díla romantického charakteru – báseň „Жыцьба“

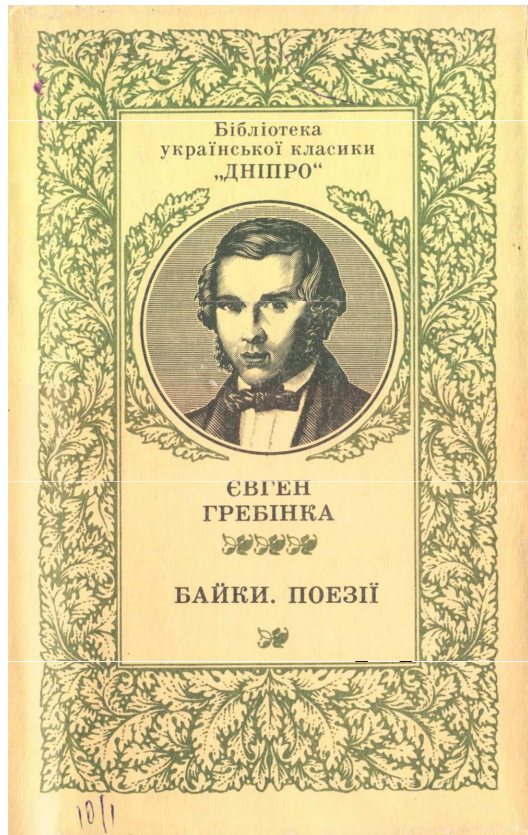
Євген Гребінка (1812–1848)

- «Ластівка» - časopis, vycházel v Petrohradě v první polovině 19. st.
- 1. skupina bajek – s výrazným sociálním zaměřením – vztah mezi vesničany a pány («Школяр Денис», «Віл», «Рожа та хміль»). Pozitivní hrdinové jsou hodní vesničané, pan je vždy nepřítel vesničanů. Dvě typické postavy: zkušený, poučen těžkým životem, otec a jeho syn.
- 2. skupina bajek – kritika feudálního soudu, zkorumpovaných soudních úředníků («Ведмежий суд», «Зозуля та снігур», «Горобці та вишня»).
- 3. skupina – morálně etická problematika («Лебідь і гуси», «Грішник», «Дядько на дзвіниці»). Lidová morálka – záporné lidské vlastnosti. Bajka «Цар» - hloupý úředník, žertovní žánr a humor. «Грішник» - hrdina má hodně žen, které ho nakonec „udusí».
- Vynalezl bajku ve formě dialogu – «Рибалка», «Рожа та хміль» a bajku monologizovanou «Цар».

Lyrika Hrebinky

- «Човен», «Українські мелодії», «Маруся».
- Psal i rusky (bydlel v Petrohradě), např. «Чёрные очи», «Украинские мелодии».
- Báseň «Човен» (1833)
- «Українські мелодії» – lidová témata.
- **Elegie Hrebinky** – «Маруся» (1843) – lyrický smutek dívky.
- «Козак на чужбині»
- «Богдан» (1834 – 1843)

Петро Гулак-Артемовський (1813–1873)

- Od roku 1841 do roku 1849 byl rektorem Charkovské univerzity
- V roce 1817 začal publikovat v časopise «Український Вісник»
- Překlady: Jean-Jacques Rousseau, John Milton, Adam Mickiewicz, Johann Wolfgang Goethe, Horatius
- Bajka «Пан і пес» (jako inspiraci použil bajku „Pan a pies“ polského básníka Ignacy Krasického)
- báseň «Мудрость» (publikovaná v roce 1819)
- balady: **«Твардовський»** (publikovaná v časopise «Славянин» v roce 1827), «Рибалка»
- Balada «Твардовський» se považuje za jedno z prvních děl ukrajinského romantismu.

Romantismus

- Doba romantismu v ukrajinské literatuře – 20.–50. leta 19. století. Úsilí vrátit Ukrajině její jméno (jazyk, kultura).
- Almanachy: «Український альманах», «Запорозька старина», «Сніп», «Молодик». V Petrohradě – «Український Зборник», «Утренняя звезда», «Ластівка» (Є. Гребінка).
- První dějiny Ukrajiny Микола Маркевич «Історія Малоросії»
- V centru uměleckého systému je zajímavý, výjimečný hrdina.
- Jeden z hlavních prvků – osvobození od nevolnictví.

Klíčové rysy romantismu

- národnost,
- historismus,
- vnímání každodenního života,
- povýšení lidského ducha, kult pocitů,
- zájem o folklór a nadpřirozené jevy.

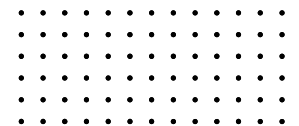
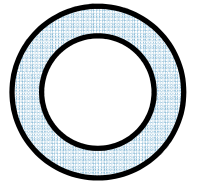
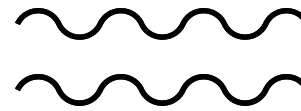
Tematické a stylové proudy romantismu

- Folklór a historie
- Občanský proud
- Psychologický a osobní proud
- Příklady romantické tvorby:
- Levko Borovykovskyj „Marusja“, Amfrosij Metlynskyj „Kožači pomynky“, Mychajlo Kostomarov „Natalja“, T. Ševčenko „Za bajrakov bajrak“.

Školy ukrajinského romantismu

- Charkovská: Левко Боровиковський, Амвросій Метлинський, Микола Костомаров, Михайло Петренко, Яків Щоголів.
- Lvovská (Руська трійця): Маркіян Шашкевич, Іван Вагилевич, Яків Головацький.
- Kyjevská: Михайло Максимович, Тарас Шевченко, М. Костомаров, Пантелеймон Куліш, Василь Білозерський.
Shromáždilo se kolem bratrstva Cyrila a Metoděje. Obohatili ukrajinskou literaturu o novou problematiku, žánry, umělecké prostředky.

Петро Гулак-Артемівський

«Рибалка»

- Вода шумить!.. вода ґуля!..
На березі Рибалка молоденький
На поплавець глядить і примовля:
"Ловіться, рибочки, великі і маленькі!"
Що рибка смик — то серце тьох!..
Серденько щось Рибалочці віщує:
Чи то тугу, чи то переполох,
Чи то коханнячко?..не зна він,— а сумує!
Сумує він,— аж ось реве,
Аж ось гуде,— і хвиля утікає!..
Аж — гульк!.. з води Дівчинонька пливе
І косу зчісує, і брівками моргає!..
Вона й морга, вона й співа:
"Гей, гей! не надь, Рибалко молоденький,
На зрадний гак ні щуки, ні лина!..
Нащо ти нівечиш мій рід і плід любенький?
Коли б ти знав, як Рибалкам
У морі жить із рибками гарненько,
Ти б сам пірнув на дно к липам
І парубоцькеє оддав би нам серденько!
Ти ж бачиш сам,— не скажеш: ні —

Як сонечко і місяць червоненький
Хлюпоцуться у нас в воді на дні
І із води на світ виходять веселенькі!
Ти ж бачив сам, як в темну ніч
Блищать у нас зіроньки під водою;
Ходи ж до нас, покинь ти удку пріч,-
Зо мною будеш жить, як брат живе з сестрою!
Зирни сюди!.. чи се ж вода?..
Се дзеркало,— глянь на свою уроду!..
Ой, я не з тим прийшла сюда,
Щоб намовлять з води на парубка невзгону!"
Вода шумить!.., вода гуде...
І ніженьки по кісточки займає!..
Рибалка встав, Рибалка йде,
То спиниться, то вп'ять все глибшенько
пірнає!..
Вона ж морга, вона й співа...
Гульк!.. приснули на синім морі скалки!..
Рибалка хлюп!.. За ним шубовсть вона!..
І більше вже нігде не бачили Рибалки!

Romantická tvorba Євген Гребінка

- «Човен», «Українська мелодія», «Маруся», «Заквітчалася дівчина».
- Romance «Очи черные», rusky psané básně «Печаль», «Скала». sbírka «Рассказы пирятинца».
- Novely «Нежинский полковник Золотаренко», «Кулик».
- Romány «Доктор», «Чайковский».
- črty «Петербургская сторона», «Хвастун».

Левко Боровиковський

- Balada «Маруся»
- «Молодиця» – 1828 «Вестник Европы»
- «Чарівниця» – 1831 (základ píseň «Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці»).
- Psal historické elegie – думи a romantickou poezii. Vytvořil postavu pěvce, báseň «Бандурист».
- Báseň «Волох» - oslava volného života, cikánské motivy, vyznání životní svobody.

Віктор Забіла

- sbírka «Співи крізь сльози»
- Básně «Соловей», «Човник»
- sociální motivy v básni
«Зовсім світ перевернувся»

Михайло Петренко

- Elegická reflexívni báseň
«Дивлюсь я на небо, та й
думку гадаю...»
- Cyklus «Слов'янськ»

Михайло Петренко

Написав романс “Небо” (“Дивлюсь я на небо”).

Автор поетичних рядків:

* Дивлюсь я не небо та й думку гадаю,

Чому я не сокіл, чому не літаю...?

* Чому мені, Боже, ти криллів не дав?

Я б землю покинув і в небо злітав!

У творі “Небо” (“Дивлюсь я на небо”) ліричний герой є виразником романтичної туги:

Чужий я у долі, чужий у людей:

Хіба ж хто кохає нерідних дітей?

Кохаюся лихом, привіту не знаю.

І гірко, і марно свій вік коротаю;

І в горі спізнав я, що тільки одна, -

Далеке небо, - моя сторона.

У творі “Небо” (“Дивлюсь я на небо”) для ліричного героя притаманний романтичний порив до ідеалу:

Я б землю покинув і в небо злітав!

Далеко за хмари, подальше од світу,

Шукать собі долі, на горі привіту,

І ласки у зірок, у сонця просить

У світлі їх яснім все горе втопить...

Микола Костомаров

- «Закон божий, або Книга буття українського народу»
- Sbírka «Українські балади»
- Báseň «Співець Митуса»
- Novela «Чернігівка»

Микола Костомаров

Написав “Закон божий, або Книга буття українського народу” – маніфест Кирило-Мефодіївського братства.

“ЗАКОН БОЖИЙ, або КНИГА БУТТЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ”

- йдеться про взаємини України і Росії: “Скоро побачила Україна, що поєдналась у неволю, бо вона по своїй простоті не пізнала, що там був цар московський, а цар московський усе рівно було, що ідол і мучитель. 90. І одбилась Україна од Московщини”.
- рядки: “89. Але скоро побачила Україна, що поєдналась у неволю, бо вона по своїй простоті не пізнала, що там був цар московський, а цар московський усе рівно було, що ідол і мучитель”.
- уривок: “80. І день ото дня росло, умножалось козацтво і незабаром були б на Україні усі козаки, усі вільні і рівні...”
- рядки: “93. І билась Україна літ п’ятдесят, і єсть то найсвятіша і славніша війна за свободу, яка тільки єсть в історії...”

“СПІВЕЦЬ МИТУСА”

- уривок з твору:

Гине сила Дажбожого внука: татари плюндрують,
Князі кують коромоли, не дають об вірі і людях.

Амфросій Метлинський

- Sbírka «Думки й пісні та ще дещо».
- Elegie «Козача смерть»
- «Смерть бандуриста»
- přeložil básně českého spisovatele Františka Čelakovského.

Амфросій Метлинський

“СМЕРТЬ БАНДУРИСТА”

Тема – стан рідної мови, пісні.

- у цьому творі композиційним обрамленням служить образ розбурханої стихії:

Буря виє, завиває,
І сосновий бір тріщить;
В хмарах блискавка палає,
Грім за громом грякотить.

- романтична картина бурі на Дніпрі (експресивний пейзаж – нічна буря на Дніпрі):

Дніпр клекоче, стогне, плаче
Й гриву сивую трясє;
Він реве й на камінь скаче,
Камінь рве, гризе, несе...

- романтичний пейзаж:

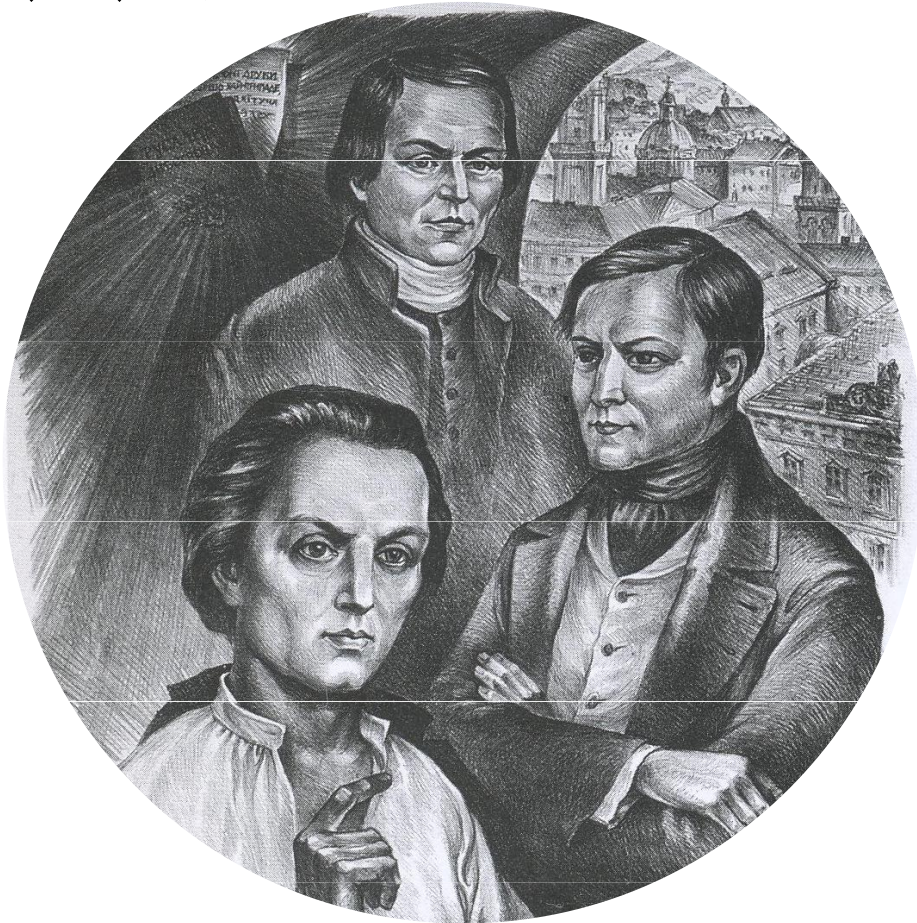
Буря виє, завиває,
І сосновий бір тріщить;
В хмарах блискавка палає,
Грім за громом грякотить.
Ніч то углем вся зчорніє,
То як кров зачервоніє!

- цей твір експресивно виразив убоління романтичного героя за ганебний стан поневоленої нації:

Грім напусти на нас, Боже, спали нас в пожарі,
Бо і в мені, і в бандурі вже глас завмирає!
Вже не гримітиме, вже не горітиме, як в хмарі,
Пісня в народі, бо вже наша мова конає!

Руська трійця

- Маркіян Шашкевич (1811-1843),
  - Іван Вагилевич (1811-1866),
  - Яків Головацький (1814-1888)
-
- «Іти в народ, вчитися в нього його мудрості».

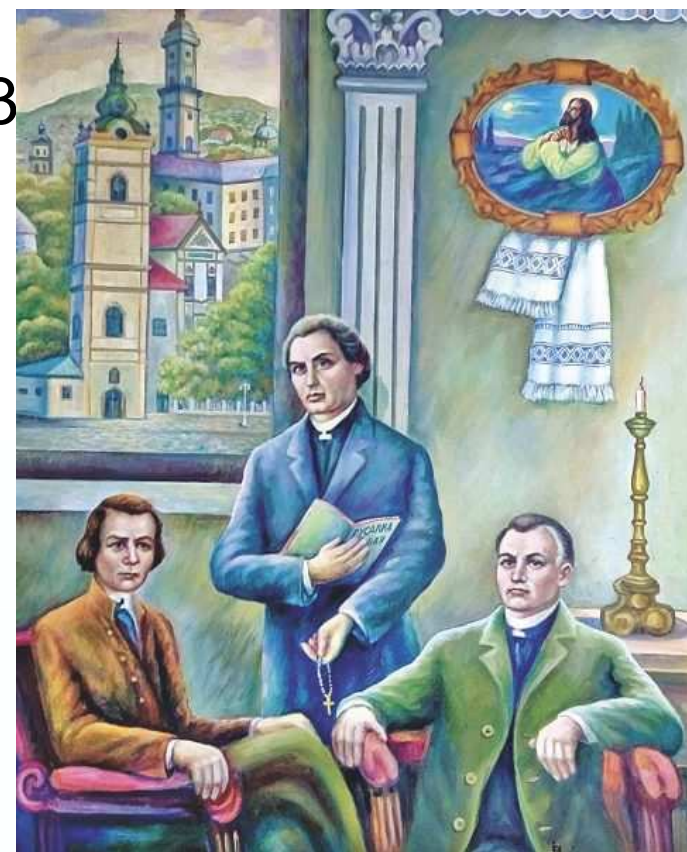

Руська трійця

- „Син Русі“ (1833)
- sborník „Зоря“ připraven k tisku v roce 1833
- oslavování kozáckých vůdců –
В. Chmelnyckého a S. Nalyvajka
- Báseň o Nalyvajkovi (Šaškevyč):

Тоді молод Наливайко до коня говорить:
"Ступай, ступай, ворон коню, бистрими ногами,
Недалеко Біла Церков, йдуть ляхи за нами".

А у місті Білій Церкві лиш зізди згасали,
Ударили з самопалів, і коні заграли.
Тоді постиг Наливайко, під ним кінь іграє.

○ Ukázka «Син Русі»

Руська мати нас родила,
Руська мати нас повила,
Руська мати нас любила:
Чому ж мова єй немила?
Чом ся не встидати масм?
Чом чужую полюбляєм?

* * *

Разом, разом, хто сил має,
Гонить з Русі мраки тьмаві,
Зависть най нас не спиняє, -
Разом к світлу, други жвавї.

РУСАЛКА ДНІСТРОВАЯ.

«Русалка Дністровая»

- Na konci roku 1836 byl v Budapešti vydán časopis „Русалка Дністровая“.
- Obsah „Русалки Дністрової“ je dán třemi hlavními myšlenkami:
- uznání jednoty ukrajinského lidu rozdělené hranicemi různých států a výzva k jejímu obnovení;
- pozitivní přístup k sociálním hnutím a oslavování národních vůdců – bojovníků za sociální a národní osvobození;
- propaganda idejí vlastní státnosti a politické nezávislosti.
- І. Франко: «Русалка Дністровая», хоч і який незначний її зміст, які неясні думки в ній висказані – була свого часу явищем наскрізь революційним».

○ Маркіян Шашкевич a koniec “Ruské trojice”

- V roce 1836 připravil M. Šaškevyč učebnici pro mladší žáky – „Читанка“
- Intimní lyrika «Поза тихий Дунай», «До милої», «Сумрак вечірній».

Na závěr o ukrajinském romantismu

- Romantikové vydávali manifesty, programy, almanachy. Vystupovali programově.
- Brání mateřský jazyk, propagují ukrajinštinu, upozorňují na její krásu.
- Tvorba ukrajinských romantiků proniká do světa a navazuje vztah s evropským romantismem.
- Vzpoura a neutuchající nespokojenost.
- Propagace elegického stylu a oslavování minulosti. Vymanili ukrajinskou literaturu z burleskní tradice. Vznik nových témat a žánrů.

Taras Ševčenko **první období tvorby (1837–1843)**

- balady „Причинна“ (1837), „Тополя“ (1839) a „Утоплена“ (1841)
- «Кобзар» (1840) – báseň «Думи мої, думи мої»
- báseň «Перебендя»
- rozsáhlá báseň (poema) «Катерина»
- „Тарасова ніч“ (1838), „Іван Підкова“ (1839), „Гайдамаки“ (1841), „Гамалія“ (1842)
- Historicko-hrdinská poema „Гайдамаки“ je vyvrcholením Ševčenkova revolučního romantismu.

Taras Ševčenko

OBDOBÍ „TŘÍ LET“ (1843-1845)

- Ševčenkův přechod do nového období literární tvorby se odrazil v poemách «Розрита могила» (1843), «Чигрине, Чигрине» (1844) a «Сон» (1844).

- Poema «**СОН**» je považována za jeden z nejvýznamnějších příkladů světové satiry. Podtitul – комедія; hořká ironie.

Skládá se z úvodu a tří částí:

- Úvod – sociální a mravní zločiny Nikolaje I., *pije krev svého národu*.
- 1. část – Malebná krajina. Velkolepě popisuje Ukrajinu, jako ráj na zemi. Loučí se s Ukrajinou a vidí v tom ráji peklo nesvobody. Umělecký kontrast bída, utrpení – ráj.
- 2. část – pláče a hledá zemi, kde není utrpení. Touto zemí se stává Sibiř, ale když je tam, zjistí, že tam je to stejné.
- 3. část – satiricky obnažuje, bičuje cara (Комедія царського режиму). Kult carismu vzniká na půdě nevolnické psychologie. Hlavní otázka: Як довго ще будуть на світі пани панувати?

- Поему «Великий льох», «Кавказ», «І мертвим, і живим...» a básni «Холодний Яр» (všetchny 1845).

- Поема «ВЕЛИКИЙ ЛЬОХ» se skládá ze tří částí («Три душі», «Три ворони», «Три лірники») a epilogu («Стоїть в селі Суботові»).

- Поема «КАВКАЗ». Поема requiem, obvinění carského režimu, protože car vedl válku, ve které zemřelo mnoho lidí. Popis kavkazské přírody. Obviňuje všechny: cara, církve, pana a samotný národ (Кати знущаються над нами, а правда наша п'яна спить).

- Ševčenkova výzva «І мертвим, і живим, і ненародженим землякам моїм...» je promyšlenou poetickou analýzou společensko-politického a národně-kulturního života Ukrajiny.

- Поема «Єретик» o Janu Husovi, věnovaná Šafaříkovi (1845)

- Поема «Сліпий» («Невольник»)

- Báseň «Три літа», báseň «Минають дні, минають ночі»

Taras Ševčenko
OBDOBÍ „TŘÍ LET“
(1843-1845)

Taras Ševčenko

OBDOBÍ „TŘÍ LET“ (1843-1845)

Společenská a sociální témata

- роету «Сова» (1844) i «Наймичка» (1845), «Відьма» (1847), «Марина» (1848)
- balady «Лілея» a «Русалка» (obě 1846)
- osudy matek

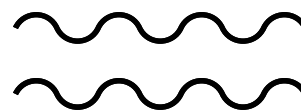
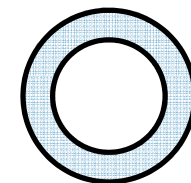

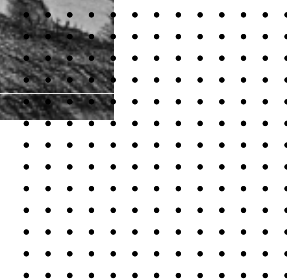
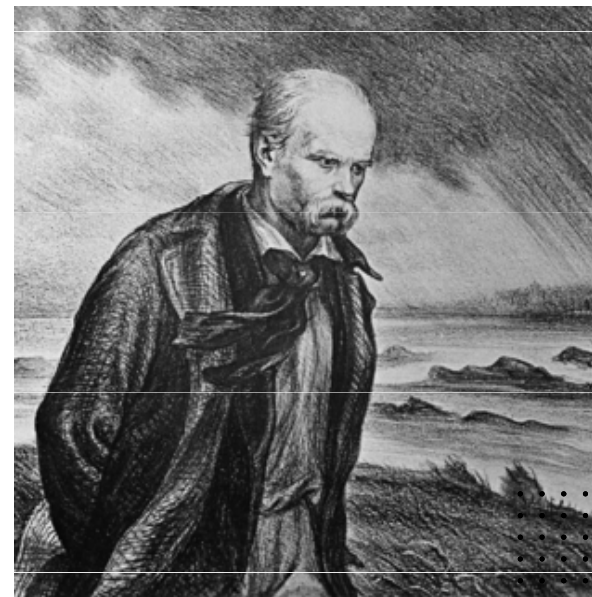
Taras Ševčenko

OBDOBÍ VYHNANSTVÍ

1847–1857

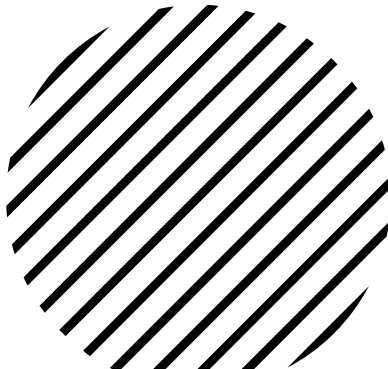
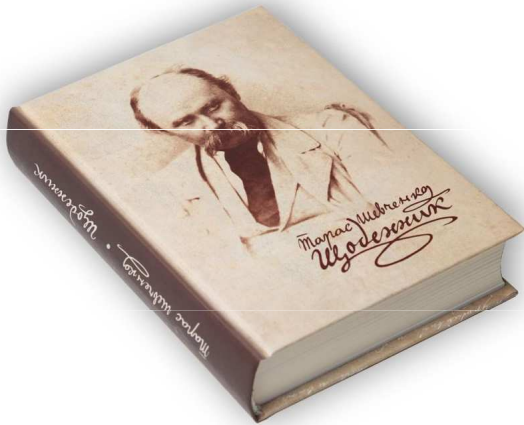
- Cyklus «В казематі» (1847)
- Lásky k Ukrajině: «Мені однаково», «В неволі тяжко», «Чи ми ще зійдемося знову».
- poema «Княжна»
- Poemy «Марина» (1848) a «Варнак» (1848) - obraz národního mstitele.
- Ševčenko nastolil morální a etické otázky také v dalších svých poemách «Іржавець» (1847), «Чернець» (1847), «Москалева криниця» (1847 i 1857), «Титарівна» (1848), «Сотник» (1849) a «Петрусь» (1850).

Taras Ševčenko poslední období tvorby

- poema «Неофіти», napsaná v prosinci 1857
- nedokončená poema «Юродивий» (1857)
- zhodnocení své životní cesty – lyrický triptych «Доля», «Муза» «Слава» (1858)
- poema «Марія» (1859) – osud matky
- báseň «Чи не покинуть нам, небого» napsaná 10 dní před Ševčenkovou smrtí
- celý život psal deník – tzv. «Журнал» (dnes Щоденник), psal ho v ruštině – důležité dílo pro pochopení tvorby básníka.

Григорій Квітка-Основ'яненко

- Художні засоби автора – опис характерів, самохарактеристика героїв, використовує чутливі теми на фоні етнографічних матеріалів. У казковому стилі розповідь від оповідача. Використовує форму так званого «сказу»
- *Skaz je druh literárního uměleckého vyprávění, napodobující živou řeč nižších sociálních vrstev – sedláků, zemědělců, služebných. Výrazná charakteristika skazu je přítomnost vypravěče, který není autorem, ale spíše interpretem, a jehož styl projevu nezapadá do moderní literární normy. Termín skaz, stejně jako skazanije, se může ve folkloristice může vyskytovat také jako definice pro různé ne-pohádkové styly ústní tradice (pověsti, legendy, poučné příběhy - exempla).*
- Повісті можемо розділити на дві групи:
- Сентиментальні твори («Маруся», «Козир-дівка», «Добре роби, добре й буде», «Щира любов», «Сердешна Оксана» та інші)
- Бурлескна проза («Солдатський патрет», «Мертвецький великдень», «От тобі і скарб», «Конотопська відьма») – використовує народні казки (особливо на початку), фольклорні мотиви. Вкінці часто повчальне прислів'я («*Швець знай своє швацтво, а в кравецтво не мішайся*»).
- У творчості цього автора знайдемо поєднання фантастики з реальним світом, жартівливі ситуації, однак сатира й іронія автора інша ніж у Шевченка, Квітка-Основ'яненко ніколи не відгукнувся проти невилічності.
- Його дружина часто надихала письменника на створення нового твору, вона приносила з ярмарку нові історії, нових персонажів.
- «Конотопська відьма» - Гетьманщина, ідеалізація минулого, сюжет: спалення та утоплення відьом.

Мала проза Григорія Квітки-Основ'яненка

- Веселі твори, які зацікавлювали читача.
- «Пархимове снідання» – оповідання, тема закладена у прислів'ї «Бачили очі, що купували, їжте, аж повилазьте». Про дурного Пархима, який хоче одружитися з найкрасивішою дівчиною, яка мала багато залицяльників. Дівчина погодилась, бо у Пархима є гроші, сама ж мала коханця.
- «Купований розум» – головний герой Демко – хороший господар, але не був вченим, він вирішив, що його син повинен отримати освіту. Не зважаючи на те, що його син навчився читати, залишився дурним. Син йде «у світ», повертається за 2 роки, однак не порозумнів. Батько його знову відсилає «у світ», син повертається за 5 років, знову не порозумнів. Головна думка, що дурна людина залишатиметься завжди дурною.
- «Підбрехач» - брехун Остап і підбрехун (помічник свата). Так брехали, що наречена передумала давати згоду на шлюб.
- «На Пуцання – як зав'язано» – останній день перед постом. Автор висміює головного героя, який немає міри в їжі («Гляди ж, Кулино! Нагодуй мене так, щоб через цілісінький піст не захотілося мені їсти»)

Сентиментальна проза Григорія Квітки-Основ'яненка

- Почуття героїв, ідеалізація героїв, щоденне життя звичайних людей
- «Маруся» 1834 – кохання селянки до Василя, він бідний, а вона багата. Василь повинен йти в рекрути (в армію), Маруся страждає, тому її батько домовляється, що Василя відпустили. За день перед поверненням Василя, Маруся помирає. Василь йде у монастир, також вмирає від туги за коханою.

3 частини твору: 1 – публіцистичний вступ (сенси людського життя, його зв'язок з божою волею), 2 – описи природи, авторські монологи, 3 – дидактичне завершення.

Ідеалізований, сентиментальний образ Марусі, схематичний і сентиментальний образ Василя.

- «Добре роби, добре й буде» 1837 – про Тихона, який врятував ціле село.
- «Козир-дівка» 1837 – сатира на судовий апарат. Головні герої Івга та її коханий Левко, якого заарештували за крадіжку грошей, однак він їх не вкрав. Івга бореться за свободу свого коханого. Ідеалізований образ губернатора, який їй допоміг. Закінчення – щастя, весілля, на яке допомагає зібрати гроші губернатор.
- «Щира любов» 1839 – кохання багатого пана (Семен Іванович) до селянської дівчини. Ідеалізований образ кохання. Автор намагається показати, що не всі пани однакові, образ хорошого пана. Нерівність у шлюбі, пан не може одружитися з простою дівчиною. Галочка виходить за батькового друга, якого не кохає. Після цього дівчина помирає заради свого коханого Семена, щоб він міг жити далі, тому що вважає нерівність божою волею.
- «Божі діти» 1840
- «Сердешна Оксана» 1841
- «Перекотиполе» 1843 – легенда про божє покарання невинних. Фольклорний сюжет. Два герої Трохим – бідний, Денис – багатий. У місті Трохим стає свідком того, як Денис краде. Денис вбиває Трохима, щоб той не розповів про крадіжку. Після довгого слідства, Денис зізнається.

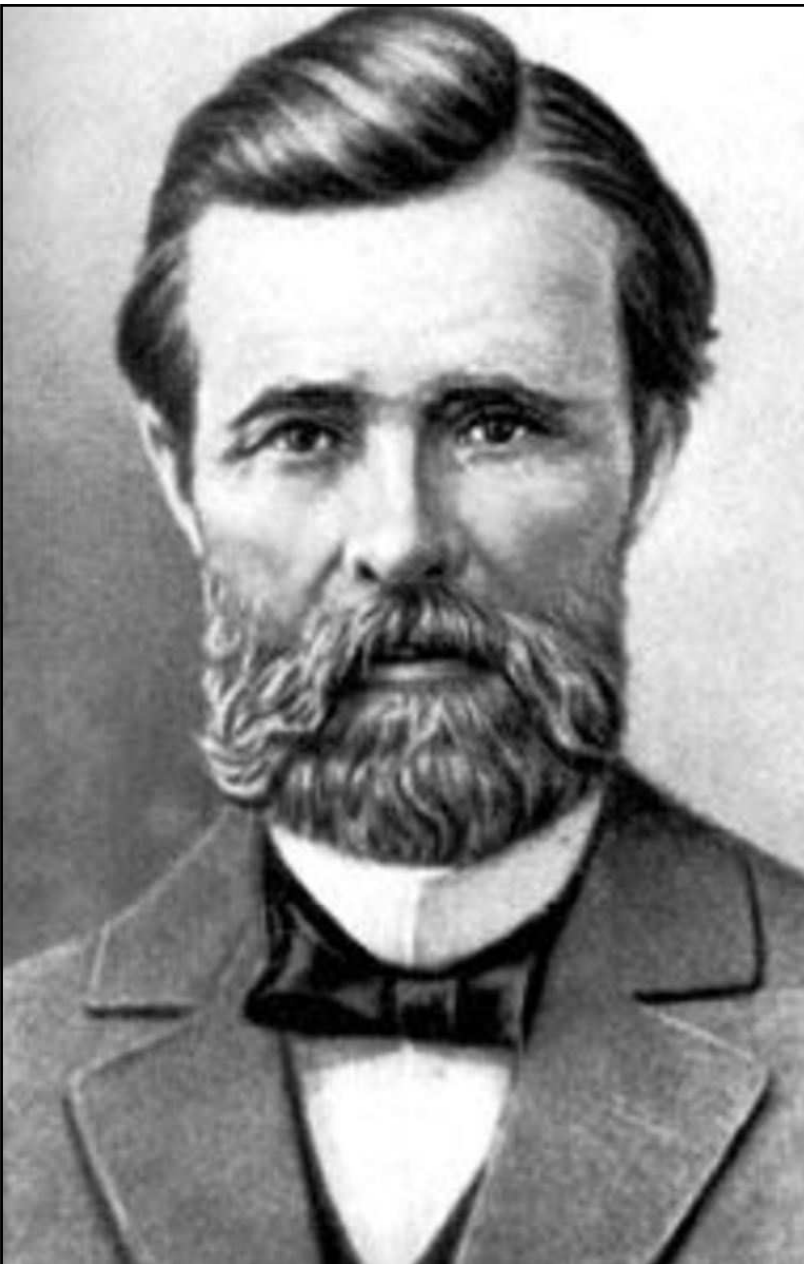
Іван-Нечуй Левицький

Повість «Кайдашева сім'я» 1879-й рік.

- Іван Франко про цей твір: *«Повість Кайдашева сім'я належить до найкращих оздоб українського письменництва.»*
- У повісті «Кайдашева сім'я» стосунки межі дійовими особами визначає патріархальна ментальність, в силовому полі якої перебувають усі. Головною причиною домашнього пекла у повісті «Кайдашева сім'я» є патріархальна ментальність, побутовізм. Тема твору – показ на прикладі однієї родини життя українського пореформеного селянства. Події цього твору відбувається в селі, що розкинулось навколо річки Рось, недалеко від Богуслава. Село називається Семигори. Головна думка повісті — це показ буденних ситуацій, у яких відбувається змізеріння людської душі, зумовлене постійною залежністю людей від матеріальних нестатків. Духовна роз'єднаність зумовлена відсутністю прагнення зрозуміти один одного. Це отрує життя і батьків, і їхніх синів та невісток.
- **Персонажі:**
- Омелько Кайдаш — голова сім'ї (був добрим селянином, втопився п'яний у Великодню п'ятницю). Портрет Омелька Кайдаша: *«Широкі рукава закачалися до ліктів, з-під рукавів було видно здорові загорілі жилаві руки. Широке лице було сухорляве й бліде, наче лице в ченця. На сухому високому лобі набігали густі дрібні зморшки. Кучеряве посічене волосся стирчало на голові, як пух, і блищало сивиною.»*
- Маруся Кайдашиха — його дружина; Карпо Кайдашенко — старший син; Лаврін Кайдашенко — молодший син; Мотря Кайдашенчиха — старша невістка; Мелашка Кайдашенчиха — молодша невістка
- **Другорядні персонажі:** Параска Гришиха, Палажка Солов'їха
- **Художні порівняння в описах персонажів:** «куслива, як муха в Спасівку; в Палажки очі витрішкуваті, як у жаби, а стан кривий, як у баби; Хівря доладна, як писанка; ходить легенько, наче в ступі горох товче; говорить тонесенько, мов сопілка грає; дівчина, гарна, як квіточка, червона, як в лузі калина, тиха, як тихе літо; лице, як віск, як лице в ченця, бліде; Ой, гарна ж дівчина, як рай, мов червона рожа, повита барвінком!»

Іван Нечуй-Левицький повість «Микола Джеря» 1878

- Соціально-побутова повість, присвячена Лисенкові
- Події відбуваються у селі Вербівка
- Контраст між покликанням людини до чогось високого та її щоденним життям, яке руйнує такі прагнення.
- Тема твору: розповідь про життя Миколи Джері та його сім'ї, а також змалювання життя людей під гнобленням панщини та боротьбу з нею.
- Ідея твору: показати незламний дух народу, його непокірність панам.
- Повість «Бурлачка» - про знедолену дівчину-наймичку

Марко Вовчок (Марія Вілінська)

- 1857 року перша збірка оповідань «Народні оповідання» - 11 оповідань, тема сільського життя («Сестра», «Горпина», «Одарка», «Козачка», «Панська воля», «Свекруха», «Отець Андрій», «Сон», «Викуп», «Чумак», «Три долі», «Не до пари», «Два сини», «Ледащиця»). Родинне життя, буденне життя, але в казковому та романтичному стилі. Про неволю та сільське життя. Справжнє життя селян, але лірико-епічна романтика. Конфлікти між невольниками і панами.
- «Одарка» – дівчина-кріпачка, яку зневажив її пан.
- Описує нещасну долю, жорстокі оповідання, використовує народні пісні, фольклор, віртуозне зображення психологічних образів.
- у 1862 році друга збірка «Народні оповідання»
- Оповідання про жіночі долі, герої розповідають про свою долю.
- «Інститутка» 1861 – перша соціальна повість в українській літературі.

Марко Вовчок (Марія Вілінська)

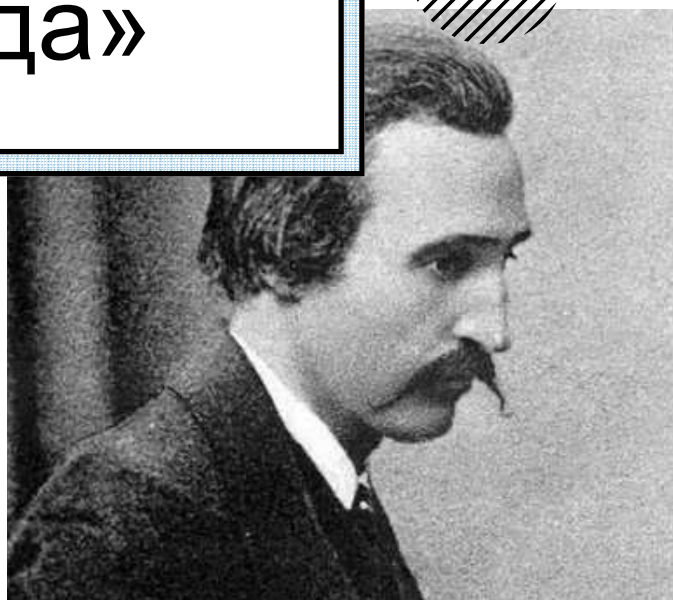
- **«Козачка»:** тема – одруження вільної дівчини з кріпаком. Олександра всупереч волі батьків, родичів і знайомих вийшла заміж за кріпака, бо цінила кохання вище за свободу. Пани віддають її чоловіка у військо, синів забирають у найми, а Олександра змушена відробляти панщину. Її чоловік Іван Золотаренко пише їй сумні листи з Москви.
- Головна героїня цього твору *“як жила плачучи, так і померла плачучи”*.
- Твір закінчується крахом усіх надій героїні: *«Смерть мене постигає саму... Викохала собі трьох синів милих, як трьох голубів сивих... та нема й одного коло мене... Сини мої! Діти мої!»*
- **«Сестра»** – про дівчину, в якій померла матір. Батько добрий, все їй дозволяє, живуть у достатку. Дівчина закохується у Петра, виходить за нього заміж. Дуже любили один одного, але він за 2 роки помирає. Петро жив у іншому селі, тому вона продає його худобу і хату, а сама повертається до батька. Батько невдовзі теж помирає. Її брат одружується і має 5 дітей, його дружина не любить сестру. Тому дівчина вирішує йти служити до панів. Її прийняли в Дем'янівці, але незабаром брат приходить, просить, щоб сестра повернулася. Після повернення, дружина брата знову її обмовляє й поводить до неї неприйнятно. Дівчина йде до Києва, знову служити. Її брат невдовзі втрачає гроші, збіднів, дружина одразу згадує про сестру, брат просить у неї допомоги. Сестра йому допомагає, всі зароблені гроші йому віддає, а сама тяжко працює, щоб відробити гроші.

Пантелеймон Куліш

- 1845 р. – перші розділи роману «Чорна рада» в журналі «Современник».
- «История Бориса Годунова и Дмитрия Самозванца»
- Історичний роман «Северяки» (вийшов друком під назвою «Алексей Однорог»)
- Автобіографічний роман «Евгений Онегин нашего времени»
- 1856 – 1857 рр. у Петербурзі у двох томах вийшли «Записки о Южной Руси» – найзначніший історичний твір П. Куліша
- 1857 р. вийшов роман «Чорна рада»
- 1862 р. перша збірка віршів «Досвідки. Думи і мрії»
- 1882 р. друга збірка «Хуторні поезії» – життя на самоті
- 1893 р. третя збірка «Дзвін» (згодом «Хуторні недогарки»)

Пантелеймо н Куліш «Чорна рада»

- Персонажі роману:
- **Сомко** (історична особа) – гетьман Лівобережної України
- **Брюховецький** (історична особа, кошовий Запорізької Січі)
- **Шрам**, священик (світське прізвище Чепурний)
- **Кирило Тур**
- **Гвинтовка**
- **Василь-невольник**
- **Петро Шраменко**
- **Леся Череванівна**

Анатолій Свидницький

- писав «Народні оповідання» укр. і рос. мовами — про життя маргінальних верств суспільства (конокрадів, контрабандистів, жебраків, фальшивомонетників).
- Автор поезій-пісень на власні мелодії, частина яких була заборонена царською і рад. цензурою («Україна, наша мати», «В полі доля стояла» та ін.); етнографічних («Великдень у подолян», «Відьми, чаровниці й опирі», «Злий дух» та ін.) і філологічних праць («Вимова наша українська і потреби нашого орфографування», «Русская азбука» та ін.).
- Головний твір — роман (значною мірою автобіографічний) **«Люборацькі»** (1862) про життя 3-х поколінь подільського духовенства 1840-х рр. — перший реалістичний побутовий роман в Україні; був опублікований посмертно 1886 завдяки О. Кониському та І. Франкові, не раз перевидався (Я. Оренштайном у Берліні (Німеччина), укр. «Книгоспілкою» під редакцією М. Зерова).
- Роман був перекладений на чеську мову - *Ljuboračtí*

Анатолій Свидницький

«Люборацькі»

- Тема: розповідь про трагічну історію сім'ї подільського священика Гervasія Люборацького, порушуються важливі питання освіти і виховання підростаючого покоління.
- Ідея: викриття вияви русифікаторської політики царизму в Україні — вимоги до школярів відмовлятися від вживання рідної мови, покарання за «мужицькі», тобто українські слова.
- Центральне місце у романі займає образ сина Люборацьких **Антося**, який є композиційним центром роману. Від природи **Антось** щирий, дотепний і сміливий. Він намагається протестувати проти схоластики, нелюдських знущань над бурсаками: за кожну провину били різками так, що іноді учні втрачали свідомість.

